

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

ZAKLJUČNA PROJEKTNA NALOGA

EMIR GAVRANOVIĆ

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

Zaključna projektna naloga

PIRATSTVO, PONAREJANJE BLAGA IN
OBNAŠANJE POTROŠNIKOV

Emir Gavranović

Koper, 2012

Mentor: viš. pred. mag. Elizabeta Zirnstein

POVZETEK

Piratstvo in ponarejanje blaga je v zadnjem času vedno bolj razširjeno in predstavlja težavo tako za avtorje kot založbe. Piratstvo je nedovoljeno kopiranje, distribucija ali uporaba pravic intelektualne lastnine, s čimer so kršene predvsem avtorske ali sorodne pravice njihovega nosilca. Ponarejeno blago je ponarejen izdelek, ki je natančna imitacija drugega izdelka uveljavljene blagovne znamke in je običajno višje cenovne kategorije. Tako posneta reprodukcija originala je bolj ali manj skrbno načrtovana in poceni izdelana zato, da bi njen proizvajalec pretental potrošnika ter na račun lastnika blagovne znamke tudi zaslužil. V teoretičnem delu projektne naloge so predstavljene definicije, vrste, oblike in boj proti piratstvu ter ponarejanju blaga. V empiričnem delu je na podlagi anketnih vprašanj in odgovorov narejena tudi raziskava. Cilj slednje je ugotoviti vzrok piratstva in ponarejanja blaga ter obnašanje ponarejevalcev, pa tudi, ali so se sodelujoči pripravljani ob primerni ceni licenčnih izdelkov odreči piratstvu in ponarejanju blaga. Ugotovljeno je, da se je večina pripravljena ob nižji ceni originalnih izdelkov odreči piratstvu in ponarejanju blaga ter pri tem pomagati k razvijanju gospodarstva in boljšemu življenju.

Ključne besede: piratstvo, ponarejanje blaga, obnašanje kupcev, oblike piratstva, boj proti piratstvu in ponarejanju blaga.

SUMMARY

Recently, piracy and counterfeiting of goods have become increasingly widespread and represent a major problem for authors and publishing companies. Piracy is the unauthorised copying, distribution or use of the intellectual property rights, which violates mainly the copyrights and other related rights of their holder. Counterfeit goods are counterfeit products, an exact imitation of products sold under an established trademark usually in a higher price range. Such reproduction of the original is more or less carefully planned and performed in a cheap manner, its producer hoping to fool the consumer and make profit at the trademark owner's account. In the theoretical part, I presented the definition, types and forms of piracy and counterfeiting of goods, including the fight against them. In the empirical part, I conducted a research based on a questionnaire. The aim of the research was to determine the cause of piracy and counterfeiting of goods, their behaviour, and whether people would be willing to give up piracy and counterfeiting of goods in the event of establishing suitable prices of licensed products. I can conclude that the majority would be willing to give up piracy and counterfeiting of goods if the prices of the original products were lower, thus contributing to the development of the economy and improving the quality of life.

Keywords: Piracy, counterfeiting of goods, consumer behaviour, forms of piracy, fight against piracy and counterfeiting of goods.

UDK: 343.533.4(043.2)

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici viš. pred. mag. Elizabeti Zirnstein in svoji družini za pomoč, čas, zbiranje informacij ter potrpežljivost pri pripravi projektne naloge.

VSEBINA

1	Uvod.....	1
1.1	Opredelitev obravnavanega problema in teoretičnih izhodišč.....	1
1.2	Namen in cilj zaključne projektne naloge.....	2
1.3	Predvidene metode za doseganje ciljev zaključne projektne naloge.....	2
1.4	Predvidene predpostavke in omejitve pri obravnavanju problema.....	3
2	Piratstvo in ponarejanje blaga	4
2.1	Opredelitev in vzroki piratstva ter ponarejanje blaga.....	4
2.1.1	Opredelitev piratstva in ponarejanje blaga.....	4
2.1.2	Vzroki piratstva in ponarejanja blaga.....	6
2.2	Pravni vidiki piratstva in ponarejanje blaga.....	7
3	Vrste in oblike piratstva in ponarejanja blaga	10
3.1	Vrste ponarejenih izdelkov digitalne vsebine.....	10
3.2	Piratstvo.....	11
3.3	Internetno piratstvo.....	11
3.4	Ponarejanje blaga.....	12
3.5	Pozitivni in negativni učinki ponarejanja blaga.....	12
4	Boj proti piratstvu in ponarejanju blaga	15
4.1	Mednarodne organizacije.....	15
4.1.1	WIPO.....	15
4.1.2	BSA.....	16
4.2	Slovenija.....	17
5	Piratstvo, ponarejanje blaga in potrošniki.....	18
5.1	Splošno.....	18
5.2	Izsledki obstoječih raziskav.....	18
6	Empirična raziskava	20
6.1	Opredelitev ciljev raziskave.....	20
6.2	Predstavitev vzorca in opis načina anketiranja.....	20
6.3	Analiza podatkov in predstavitev rezultatov.....	20
6.3.1	Predstavitev vzorca.....	20
6.3.2	Prisotnost piratstva v Sloveniji.....	21
6.3.3	Piratstvo in ponarejanje blaga kot nemoralno dejanje.....	22
6.3.4	Zavedanje posledic piratstva.....	22
6.3.5	Vzroki.....	24
6.3.6	Najpogosteje prenesene piratske vsebine.....	24
6.3.7	Vpliv cen na stopnjo piratstva.....	25
6.3.8	Primerna cena izdelka.....	26
6.3.9	Obnašanje potrošnikov pri piratstvu in ponarejanju blaga.....	27
6.3.10	Zavedanje o kaznivosti piratstva in predpisani kazni.....	27
6.3.11	Učinkovitost (uspešnost) preprečevanja piratstva.....	29

7 Sklep.....	30
Literatura.....	33
Priloga	35

SLIKE

Slika 1: Spol	20
Slika 2: Starost	21
Slika 3: Izobrazba.....	21
Slika 4: Ali se poslužujete piratskih izdelkov?	22
Slika 5: Ali imate slab občutek, ko prenašate s spleta nedovoljene vsebine (vas peče vest, se vam zdi nemoralno ...)?	22
Slika 6: Kaj menite, komu piratstvo in ponarejanje blaga povzroča največ škode?	23
Slika 7: Ali menite, da s tem, ko se poslužujete spletnega piratstva, povzročate tudi premoženjsko škodo?	23
Slika 8: Zakaj se poslužujete piratstva?	24
Slika 9: Katere piratske vsebine najpogosteje prenašate s pomočjo interneta?	25
Slika 10: Če ne bi bilo na spletu zelenega piratskega izdelka (glasba, film, igre, programska oprema ...), ali bi šli v trgovino in kupili originalen izdelek?	25
Slika 11: Ali menite, da je cena licenčnega (originalnega) izdelka previsoka?	26
Slika 12: Kakšne so vaše navade pri nabavi licenčnih (originalnih) izdelkov (vsi programi, igre, glasba, filmi in ostalo)?.....	27
Slika 13: Ali se zavedate, da je piratstvo nezakonito?	28
Slika 14: Ali veste, da je piratstvo in ponarejanje blaga kaznivo dejanje, za katerega je predpisana zaporna kazen do treh let?	28
Slika 15: Ali menite, da so antipiratska združenja uspešna v preprečevanju piratstva?	29

PREGLEDNICE

Preglednica 1: Napišite, koliko bi moral stati originalen izdelek, da se ne bi posluževali piratstva ali ponarejanja, temveč bi ga raje legalno kupili?	26
---	----

KRAJŠAVE

ACTA	Anti-Counterfeiting Trade Agreement
APZ	Antipiratsko združenje za računalniške in videoigre
ASS	Avtorska agencija za Slovenijo
BSA	Business Software Alliance
CD	Compact Disc
DVD	Digital Video Disc
ES	Evropska skupnost
GIZ	Gospodarsko interesno združenje
GRC	Gendarmerie royale du Canada
IPF	Zavod za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije
KZ	Kazenski zakonik RS
MID	Ministrstvo RS za informacijsko družbo
MPAA	Motion Picture Association of America
Mp3	Moving picture 3 generation
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
PEGI	Pan European Game Information
RIAA	Recording Industry Association of America
SAZAS	Združenje skladateljev in avtorjev za zaščito avtorske pravice Slovenije
SFRJ	Socialistična Federativna Republika Jugoslavija
SIIA	Software & Information Industry Association
Ur. l. RS	Uradni list Republike Slovenije
VCD	Video Compact Disc
WAPO	The World Anti-Piracy Observatory
WIPO	Svetovna organizacija za intelektualno lastnino

1 UVOD

1.1 Opredelitev obravnavanega problema in teoretičnih izhodišč

Piratstvo in ponarejanje blaga je v današnjem času vsakdanji pojav. Za mnoge potrošnike je prenos najljubše pesmi ali filma s svetovnega spleta predvsem nedolžno dejanje in ne povzroča občutka krivde. Kot piratstvo pa je razumljeno tudi ponarejanje izdelkov digitalne vsebine in nasploh vsaka nelegalna izmenjava podatkov, pretežno prek spleta. Gre za nalaganje in prenašanje nelegalnih kopij različnih vsebin, predvsem glasbe, filmov, programske opreme, računalniških iger in operacijskih sistemov. Gre torej za nelegalno razmnoževanje, ponarejanje in prodajanje avtorsko zaščitene vsebin brez dovoljenja imetnikov avtorskih pravic. Čeprav je piratstvo prepovedano, se številni potrošniki obnašajo, kot da dejanja piratstva in ponarejanja blaga niso kazniva dejanja. Če bi bili potrošniki bolj osveščeni se piratstvo najbrž ne bi tako razširilo. Številni namreč menijo, da to počnejo vsi, dejanje pa ni razumljeno kot zgrešeno. To seveda ne drži. Piratstvo ima namreč številne negativne učinke, le da se tega javnost premalo zaveda.

Piratstvo se je razširilo z razvojem številnih tehnologij in s tem tudi možnosti dostopa do spleta, kar je temu dalo skorajda neobvladljive razsežnosti. Obenem je tesno povezano tudi s ponarejanjem blaga. Če se npr. piratske vsebine nedovoljeno prenese (zapiše) na fizični nosilec (npr. na zgoščenko), gre za ponarejeno blago. Piratstvo in tudi ponarejanje blaga prinašata torej številne negativne učinke, ki se pojavljajo v gospodarstvu (neplačani ali premalo plačani davki), v podjetjih (zaradi piratskih izdelkov imajo manj dela in posledično tako izgubljajo prihodek ter delovna mesta), v proizvodnji programske opreme (velika vlaganja v izdelke, ki so nato ponarejeni), v poškodovanih računalnikih (zaradi večje izpostavljenosti virusom ter nepopolne piratske opreme) in v višjih cenah končnim uporabnikom (Šmajc 2010, 15–16). Zaradi navedenega se pristojne organizacije trudijo, da bi piratstvo in ponarejanje blaga preprečevale ali pa vsaj zmanjšale na najmanjšo možno mero. Ko odkrijejo ponarejeno blago, takšne izdelke uničijo, s čimer preprečijo ustvarjanje nadaljnje škode lastnikom pravic (proizvajalcem in prodajalcem pravega, neponarejenega blaga). Po drugi strani pa potrošnikom piratstvo ali ponarejeno blago ne predstavlja nujno tudi negativnih učinkov. Celo nasprotno, za nakup takšnega blaga so odšteli manj denarja in menijo, da so na boljšem kot tisti potrošniki, ki so se odločili za nakup originalnega izdelka in so zanj plačali več. Današnje ponarejene izdelke je težko ločiti od originala. Le redki potrošniki so toliko ozaveščeni, da se zavedajo, da ti izdelki niso enako kakovostni kot originalni.

Z bojem proti piratstvu in ponarejanju blaga se v Sloveniji ukvarjajo različne agencije ter organizacije. Avtorska agencija za Slovenijo (AAS) se ukvarja s pravnim zastopanjem in pravnim svetovanjem avtorjem ter imetnikom pravic, tako na področju domačega kot tudi evropskega in mednarodnega avtorskega prava. Proti piratstvu in ponarejanju blaga poskuša

Tržni inšpektorat RS prek nadzora in v skladu s svojimi pristojnostmi ter izvrševanjem zakonskih določil urejati odnose na trgu. Znale so tudi druge organizacije, ki se bojujejo proti piratstvu in ponarejanju blaga, kot so Business Software Alliance (BSA), Urad RS za intelektualno lastnino, Združenje skladateljev in avtorjev za zaščito avtorske pravice Slovenije (SAZAS) ter Zavod za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije (IPF).

Glavni problem piratstva in ponarejanja blaga je v tem, da je kljub zakonodaji, zagroženim sankcijam ter številnim organizacijam piratstvo in ponarejeno blago še vedno zelo prisotno. Postavlja se vprašanje, zakaj boj proti piratstvu in ponarejanju blaga ni učinkovit, saj je veliko zakonov in organizacij, ki se bojujejo proti temu. Treba se je tudi vprašati, ali je že prišlo do takšne razširjenosti teh dejanj, da so stvari postale neobvladljive in kaj bi bilo treba spremeniti, da bi se lahko piratstvo in ponarejanje blaga preprečilo ali pa bilo vsaj nadzorovano.

1.2 Namen in cilj zaključne projektne naloge

Namen zaključne projektne naloge je prikazati pojem in vzroke piratstva, njegove oblike ter boj proti piratstvu in ponarejanju blaga ter to povezati z obnašanjem potrošnikov tako, da se evidentirajo vzrodi, ki bi lahko vplivali na drugačno vedenje potrošnikov.

Cilj naloge pa je ugotoviti, koliko potrošnikov uporablja piratske izdelke in ali se zavedajo, da pri piratstvu ter ponarejanju blaga storijo kaznivo dejanje; ali se zavedajo, da s tem povzročajo tudi premoženjsko škodo in komu ter ali se zavedajo širših gospodarskih in družbenih učinkov piratstva in ponarejanja blaga. Cilj je tudi ugotoviti, katere piratske vsebine ljudje najpogosteje prenašajo in kakšne so njihove navade, pa tudi, ali potrošniki poznajo predpisane sankcije. Nadalje je cilj analizirati tudi vzroke za piratstvo in ponarejanje blaga ter ugotoviti, ali in v kolikšni meri bi znižanje cen originalnih izdelkov vplivalo na razširjenost teh dejanj.

1.3 Predvidene metode za doseganje ciljev zaključne projektne naloge

Za doseganje ciljev je uporabljenih več raziskovalnih metod. V teoretičnem delu je z metodo analize preučena vsa dostopna literatura, pa tudi spletni viri. Z metodo sinteze so dosežena nova spoznanja, ki so oblikovana v celoto. Z metodo kompilacije so predstavljena mnenja najpomembnejših avtorjev, ki se nanašajo na vzroke in učinke ponarejanja blaga ter piratstva. Z metodo dedukcije pa so na podlagi splošnih stališč izvedena tudi posebna stališča, pri katerih prihaja do novih trditev.

V empiričnem delu naloge je predstavljena raziskava, ki je bila izvedena v obliki ankete. V raziskavo so bili vključeni posamezniki v starosti od 16 do 50 let, saj so prenosi piratskih

vsebin najbolj prisotni med mlajšo in srednjo populacijo. Raziskava je bila izvedena med udeleženci Srednje tehniške šole Koper, Fakultete za management Koper, s pomočjo elektronske pošte in spletnega omrežja Facebook. Rezultati raziskave so obdelani z metodami opisne statistike in predstavljeni v obliki grafov ter ustrezno interpretirani.

1.4 Predvidene predpostavke in omejitve pri obravnavanju problema

Predpostavlja se, da piratstvo in ponarejeno blago najbolj uporabljajo osebe med 16. in 50. letom starosti. Naslednja predpostavka je, da anketiranci vedo, kaj je piratstvo in ponarejeno blago, pa tudi, da različne organizacije, ki se bojujejo proti piratstvu ter ponarejanju blaga, nimajo dejanske možnosti, da bi zmanjšale ali preprečile širitev piratstva in ponarejenega blaga.

Omejitev bi lahko bila v neiskrenosti anketirancev, saj se vprašanja v anketi nanašajo tudi na nelegalna dejanja, kar kljub anonimnosti lahko pomeni težavo.

2 PIRATSTVO IN PONAREJANJE BLAGA

2.1 Opredelitev in vzroki piratstva ter ponarejanje blaga

Pri opredelitvi piratstva in ponarejanja blaga je treba vedeti, da gre za značilna primera kršenja pravic intelektualne lastnine. Ponaredek običajno pomeni kršitev vsaj ene pravice industrijske lastnine (blagovne znamke), piratsko blago pa kršitev praviloma več avtorskih upravičenj. Vzroki za piratstvo in ponarejanje blaga so različni, temeljni vzrok pa je v bistveno nižjih cenah piratskih in ponarejenih izdelkov, kot te sicer veljajo za nakup licenčnih izdelkov.

2.1.1 Opredelitev piratstva in ponarejanje blaga

Piratstvo je nedovoljeno kopiranje, distribucija ali uporaba izdelkov, v katere so inkorporirane pravice intelektualne lastnine, s čimer se kršijo predvsem avtorske ali sorodne pravice njihovega nosilca (PEGI 2011). Piratski izdelek je običajno kopija ali pa vsebuje kopije avtorskega dela ter je izdelan in se prodaja brez dovoljenja oziroma soglasja nosilca avtorskih in sorodnih pravic. V tem primeru so avtorji oziroma drugi upravičenci prikrajšani za materialne avtorske pravice iz izkoriščanja plodov avtorskega dela, saj gre del tega zaslužka piratom (EU 2011). V Uredbi Sveta evropske skupnosti (ES) št. 1383/2003 (UL L 196/7)¹ je v drugem členu piratsko blago definirano kot blago, ki pomeni ali vsebuje kopije, narejene brez soglasja imetnika avtorske ali sorodnih pravic ali osebe, na katero je imetnik te pravice prenesel.

Piratstvo se je pojavilo v poznih šestdesetih in začetku sedemdesetih let, ko interneta še ni bilo. Začelo se je tako, da so s kamerami hodili v kina in nato razmnoževali kopije gledanih filmov. Večina se je seveda odločila za kopije, saj so bile cenovno bolj dostopne nižjemu družbenemu sloju in tako je piratstvo prek kopiranih kaset in nato zgoščenk, napredovalo in se množično razširjalo. Razcvet je dobilo z današnjim internetom, pri katerem je omogočen prenos prek torrentov (Pinter 2009). Torrenti so sodelovalni protokoli za izmenjavo datotek. Razlika med običajno izmenjavo datotek in torrenti je v tem, da pri običajni izmenjavi vsak ponuja le svoje datoteke, pri torrentih pa se datoteka razdeli na več delov in lahko odjemalec s pomočjo programa ter sledilnika prejema več delov hkrati. V datoteki s končnico torrent je tako zapisano ime datoteke, njena velikost, sledilnik pa programu pove, na katerem strežniku se ta nahaja. Pri vsem tem velja omeniti, da uporaba torrentov ni sporna, dokler se z njimi prenašajo datoteke, ki niso sporne. Čeprav v svetu velja prepričanje, da so torrenti zlata jama za piratstvo, pa se je treba zavedati, da je ogromno prenosov legalnih - na ta način se

¹ Uredba Sveta (ES) št. 1383/2003 z dne 22. julija 2003 o carinskem ukrepanju zoper blago, glede katerega obstaja sum, da krši določene pravice intelektualne lastnine, in o ukrepih, ki jih je treba sprejeti zoper blago, glede katerega je ugotovljeno, da je kršilo take pravice.

prenašajo datoteke avtorjev, ki se zaradi promocije odpovedo avtorskim pravicam, različne oddaje in ostale datoteke. Tako se lahko, recimo, prek torrentov povsem legalno in legitimno na svoj računalnik prenaša učna gradiva, promocijske mp3-formate skladb različnih skupin, poskusne kopije in brezplačne e-knjige. Ilegalna in kazniva stvar postane takrat, ko na svoj računalnik prenesemo datoteke, za katere nekdo poseduje avtorske pravice in bi bilo zanje sicer treba plačati (Cnvosinfo 2009).

Ko se govori o ponarejenem blagu, se misli na izdelek, ki je na prvi pogled enak originalnemu. Največ ponarejenega blaga je mogoče najti v prestižnem blagu, modi, svetu glasbe in filma, zdaj pa grozi tudi na področju kozmetike, zdravil, avtomobilskih rezervnih delov, igrac, razne tehnične in elektronske opreme (URSIL 2009).

Ponarejen izdelek je natančna imitacija drugega izdelka uveljavljene blagovne znamke, ki je običajno višje cenovne kategorije. Tako posneta reprodukcija originala je bolj ali manj skrbno načrtovana in poceni izdelana, to pa zato, da bi njen proizvajalec pretental potrošnika in na račun lastnika blagovne znamke dobro zaslužil. Takšen izdelek je opremljen z identično blagovno znamko (logotip, znak). Proizvajalec originala, ki mu pripadajo pravice industrijske lastnine, ponaredka ni avtoriziral. V Uredbi Sveta evropske skupnosti (ES) št. 1383/2003 je v drugem členu ponarejeno blago opisano v prvi vrsti kot blago ali embalaža, ki je brez dovoljenja označeno z blagovno znamko, ki je bodisi enaka veljavno registrirani glede istovrstnega blaga, bodisi je v njenih bistvenih lastnostih ni mogoče razlikovati od pristne blagovne znamke; z navedenim so kršene pravice imetnika resnične blagovne znamke. S ponarejanjem blaga pa se ne krši samo blagovna znamka, pač pa lahko tudi druge pravice intelektualne lastnine, kot npr. patent, geografska označba, dodatni varstveni certifikat in pravice novih sort rastlin. Ponarejanje blaga poleg kršitev pravic intelektualne lastnine ogroža tudi posameznikovo zdravje, delovna mesta in gospodarstvo nasploh (Pretnar consulting 2009–2012).

Piratstvo in ponarejeno blago sta torej značilna primera kršenja pravic intelektualne lastnine. Ponaredek običajno pomeni kršitev vsaj ene pravice industrijske lastnine, piratsko blago pa kršitev avtorske ali sorodne pravice. S ponarejanjem se ukvarja veliko ljudi po vsem svetu. Temeljni vzrok za ponarejanje je v tem, da se potrošniki odločajo za bistveno nižjo ceno piratskih izdelkov, kakor za nakup licenčnih izdelkov. Z uporabo napredne tehnologije je mogoče ponarediti skoraj vse izdelke, pri čemer so nekateri bolj izpostavljeni kot drugi, na primer čevlji in obleke, zdravila, parfumi ter hrana in alkoholne pijače.

Pirate in ponarejevalce žene predvsem želja po dobičku. Vzroki za piratstvo in ponarejanje blaga so predvsem v poceni in preprosti reprodukciji, nepokritih potrebah trga, težavah pri dokazovanju in odkrivanju ponarejanja, premalo zastrašujočih zakonih in luknjah v zakonu, slabi politiki vlade ter geografski legi države (Požarnik 2002). Dobrine, ki se ponarejajo, so pogosto, ne pa obvezno prestižne dobrine in dosegajo visoko povpraševanje. To so, na primer, knjige, glasbeni izdelki, filmi, farmacevtski proizvodi, rezervni deli in mikročipi.

Ponarejevalci se ne soočajo z visokimi investicijami v oglaševanje in promocijo izdelka ter visokimi proizvodnimi stroški. Stroški reprodukcije so nizki tudi zaradi nepravilnih sestavin, ki so pri reprodukciji uporabljene. Tudi pirati se odločajo predvsem za »prodajo« tistih visoko mobilnih dobrin, za katere trg že obstaja, stroške promocije in prodora na trg pa je poravnal že imetnik pravice intelektualne lastnine.

2.1.2 Vzroki piratstva in ponarejanja blaga

Vzrok za težave pri odkrivanju piratstva in ponarejanja blaga predstavlja predvsem tajna narava dela piratov oziroma ponarejevalcev. Izdelke proizvajajo in prodajajo s pomočjo dobro organizirane mednarodne mreže in zelo dobrega sistema trženja. Proizvodnja in distribucija, katerih hitrost pogosto presega dejavnosti po legalni poti, se širita na zakonita in nezakonita tržišča ter zahtevata visoko stopnjo koordinacije. Imetniki pravic se pogosto ne zavedajo prisotnosti piratstva. Večja podjetja razpolagajo z natančnimi podatki o gibanju prodaje dobrin, medtem ko so manjša podjetja odvisna izključno od podatkov pridobiteljev licenc. Ti so pogosto zavajajoči in netočni. Proizvajalci tako pogosto pridejo do zaključkov, da niso oblikovali dovolj ustrezne trženjske strategije, kar je daleč od realnosti. Dokazovanje ponarejanja in piratstva je v veliki meri odvisno od primernosti zakonodaje države, v kateri postopki proti ponarejevalcem in piratom potekajo.

Eden od vzrokov je tudi preveč ohlapna zakonodaja oziroma vrzeli v zakonih, saj je bila do leta 1980 pravna ureditev piratstva in ponarejanja blaga v svetu brez trdnih sankcij in aktov, ki bi prepovedovali ta kazniva dejanja. Če lahko ponarejevalci z nelegalnimi posli veliko zaslužijo in pri tem niso kaznovani, je to slabo. Pri tem so akterji vladne politike premalo ozaveščeni, prav tako je čutiti pomanjkanje navdušenja nad sprejemanjem učinkovitejše zakonodaje. Slaba alokacija virov za revizijo zakonov za zaščito pravic intelektualne lastnine v nekaterih državah pa kaže na to, da tovrstna zakonodaja ni prioriteta vladnih služb. Organi, ki opravljajo registracijo blagovnih znamk, patentov in modelov, so neorganizirani ter nedosledni. Države, ki ne ponujajo dovršene pravne zaščite za imetnike pravic, tako implicitno odobravajo ponarejanje in piratstvo dobrin. Tovrstna spodbuda omogoča razvoj nelegalne industrije predvsem v razvijajočih se državah, za katere je značilno slabo delovanje vladne regulacije in neučinkovito preprečevanje.

Tudi geografska lega države lahko v veliki meri vpliva na razvoj nelegalne industrije. Države, ki imajo ugodno lego zaradi številnih mednarodnih poti, ki potekajo čez njihovo ozemlje, in velikega števila pristanišč, so za ponarejevalce dobrin toliko bolj privlačne. Kadar lega države pozitivno vpliva na stopnjo piratstva, vpliva običajno tudi na razvitost celotnega gospodarstva (Požarnik 2002).

2.2 Pravni vidiki piratstva in ponarejanja blaga

Piratstvo in ponarejanje blaga kršita pravice intelektualne lastnine, ki obsegajo pravice industrijske lastnine in avtorsko ter sorodne pravice. Avtorske pravice so pravice, ki ustvarjalcem s področja književnosti, znanosti in umetnosti omogočajo izključno razpolaganje z njihovimi deli. Avtor sam odloča, ali in kdo bo lahko uporabil njegovo avtorsko delo, enako velja za imetnike sorodnih pravic (izvajalce, ki poustvarjajo avtorska dela in za druge osebe, ki opravljajo dejavnosti, s katerimi so avtorska dela dostopna javnosti) (Chitrakar et al. 2000, 12). Med pravice industrijske lastnine se uvrščajo patenti, blagovne znamke, trgovske znamke, industrijski modeli, označbe porekla blaga in zatiranje nelojalne konkurence.

Iz avtorske pravice izhajajo tudi tako imenovane moralne, materialne in druge pravice avtorja, ki so predvsem spodbuda za nove stvaritve, kot tudi za donosne investicije. Moralne avtorske pravice so izključne pravice avtorja, kar pomeni, da so vezane nanj osebno, saj ščitijo izključno avtorjeve interese in se jim ta praviloma ne more odpovedati. Samo stvaritelj avtorskega dela ima tako pravico do prve objave, priznanja avtorja v obliki označbe na delu, pravico spoštovanja dela ter pravico preklica že danega dovoljenja za uporabo dela, tj. pravico t. i. skesanja. Materialne avtorske pravice so pravice do izkoriščanja avtorskega dela, ki jih avtor lahko praviloma prenese na druge in za to prejme ustrezno denarno nadomestilo.

Z vidika predmeta obravnavanja projektne naloge je najpomembnejša pravica do reprodukcije avtorskega dela. Sledijo ji pravica distribuiranja, dajanja v najem, javnega izvajanja in prenašanja, prikazovanja in predvajanja ter pravica predelave in priredbe. Navedene materialne avtorske pravice omogočajo predvsem dostopnost avtorskega dela javnosti prek različnih medijev. Druge pravice avtorja se nanašajo na čas, ko je avtor določene pravice že prenesel na tretjo osebo, vendar ima kljub temu pravico dostopa do svojega dela, pravico do obvestila, kje se njegovo avtorsko delo nahaja, lahko pa tudi zahteva izročitev svojega dela zaradi razstave. Druge pravice avtorja nastopijo tudi takrat, ko dovoli javno posojanje dela brez prejemanja nadomestila in pravice do nadomestila ob reprodukciji dela. Prav slednje pa je najtežje uveljaviti, saj je beleženje vsake reprodukcije avtorskega dela nemogoče. Rešitev predstavlja pobiranje nadomestil prek višje cene nosilcev avtorskega dela ali naprav za reprodukcijo (Chitrakar et al. 2000, 22–35). Poleg avtorskih pravic poznamo tudi sorodne pravice, ki se priznavajo določenim skupinam oseb, ki avtorska dela posredujejo javnosti, ali pa osebe, ki z določeno dejavnostjo omogočajo obstoj avtorskega dela. Skupine, ki jim sorodne pravice pripadajo, so izvajalci avtorskih del kot tudi proizvajalci fonogramov, založniki, filmski producenti in RTV-organizacije. Sorodne pravice, na primer, izvajalcu avtorskega dela omogočajo reprodukcijo, distribucijo in snemanje njegove izvedbe, kot tudi prejemanje nadomestila za javno predvajanje izvedbe avtorskega dela (Chitrakar et al. 2000, 36–41).

Pri ponarejanju blaga pa je s pravnega vidika pomembno predvsem to, da gre za kršitev pravic industrijske lastnine, predvsem pravic iz blagovne znamke. Definicij blagovne znamke je več.

Kotler (1996) jo opredeljuje kot ime, izraz, simbol, obliko ali kombinacijo naštetega, namenjena pa je prepoznavanju in razlikovanju izdelka ali storitve enega ali skupine proizvajalcev od konkurenčnih storitev ali izdelkov. Blagovne znamke niso le proizvod ali storitev, so tisto, kar podjetje dela in tisto, kar podjetje načeloma je. Praktično definicijo blagovnih znamk je podal De Chernatony (2002), ki se glasi:

Uspešna blagovna znamka je prepoznaven izdelek, storitev, oseba ali kraj, ki je nadgrajena tako, da kupec ali uporabnik zaznava zanj pomembne, posebne in trajne dodane vrednote, ki se najbolj ujemajo z njegovimi potrebami.

Poleg tega, da piratstvo in ponarejanje blaga pomenita kršitev pravic intelektualne lastnine, sta tudi inkriminirani kot kaznivi dejanji. Ponarejanje blaga je kaznivo dejanje po 256. členu Kazenskega zakonika RS (Uradni list RS, št. 55/08), ki pravi, da kdor z namenom, da bi jih uporabil kot prave, napravi kriva znamenja za zaznamovanje domačega ali tujega blaga, kakor so pečati, žigi, znamke ali druge predpisane označbe, s katerimi se zaznamuje zlato, srebro, živina, les ali kakšno drugo blago, ali prava taka znamenja predrugači ali odstrani, ali kdor uporabi ponarejena znamenja kot prava. Storilec kaznivega dejanja po 256. členu se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do dveh let. Piratstvo pa je kaznivo dejanje po 148. členu Kazenskega zakonika RS, ki neupravičeno uporabo avtorskega dela opredeljuje kot dejanje neupravičene uporabe enega ali več avtorskih del ali njihovih primerkov z namenom njihove prodaje, ko skupna tržna cena teh izdelkov pomeni večjo premoženjsko vrednost. Predpisana kazen za to dejanje je zapor do treh let.

Za piratstvo in ponarejanje blaga so relevantna tudi ostala kazniva dejanja, ki so zapisana v kazenskem zakoniku oziroma gre lahko za kršitev vdora v poslovni sistem, neupravičeno prisluškovanje, kršitev tajnosti, zlorabo osebnih podatkov, kršitev moralnih avtorskih pravic, kršitev materialnih avtorskih pravic, kršitev avtorskih sorodnih pravic, napad na informacijski sistem in druge kršitve. Zloraba osebnih podatkov je po 143. členu Kazenskega zakonika RS opredeljena kot uporaba osebnih podatkov, ki se obdelujejo na podlagi zakona, v neskladju z namenom njihovega zbiranja ali brez osebne privolitve osebe, na katero se osebni podatki nanašajo, predpisana kazen pa je zapor do enega leta ali denarna kazen.² Enako se kaznuje, kdor vdre ali nepooblaščen vstopi v računalniško vodeno zbirko podatkov z namenom, da bi sebi ali komu drugemu pridobil kakšen osebni podatek ali kdor prevzame identiteto druge osebe in pod njenim imenom izkorišča njene pravice, si na njen račun pridobiva premoženjsko korist ali prizadene njeno osebno dostojanstvo. V 149. členu Kazenskega zakonika RS je navedeno, da kdor neupravičeno reproducira, da na voljo javnosti ali razširja eno ali več izvedb, katerih skupna tržna cena pomeni večjo premoženjsko vrednost, se kaznuje z zaporom do treh let. Kadar pa skupna tržna cena pomeni veliko premoženjsko vrednost, se kaznuje z zaporom do petih let. Napad na informacijski sistem 221. člen Kazenskega zakonika RS opredeljuje kot dejanje, pri katerem storilec vdre v informacijski

² Če tržna cena avtorskih del pomeni veliko premoženjsko vrednost, pa se storilec kaznuje z zaporom do petih let.

sistem ali neupravičeno prestreže podatek ob nejavnem prenosu v informacijski sistem ali iz njega. Predpisana je kazen zapora. Kdor pa podatke v informacijskem sistemu neupravičeno uporabi, spremeni, preslika, prenaša, uniči ali v informacijski sistem neupravičeno vnese kakšen podatek, ovira prenos podatkov ali delovanje informacijskega sistema, se kaznuje za zaporom do dveh let.

3 VRSTE IN OBLIKE PIRATSTVA IN PONAREJANJA BLAGA

Piratstvo in ponarejanje blaga sta medsebojno tesno povezana, zato je včasih težko ločiti, kdaj gre za piratstvo in kdaj za ponarejeno blago. Če posameznik piratsko digitalno vsebino, ki se nahaja na spletu, prenese (zapiše) na fizični nosilec (npr. na zgoščenko) in kopira v večjem številu izvodov ter to prodaja na črnem trgu, je to mogoče razumeti kot ponarejen izdelek. V teoriji pa sta ta dva pojma različno opredeljena. V nadaljevanju bom piratstvo in ponarejanje blaga natančneje opisal na podlagi ločevanja teh dejanj na ponarejanje izdelkov digitalne vsebine, piratstvo in ponarejanje blaga.

3.1 Vrste ponarejenih izdelkov digitalne vsebine

Kaj je digitalna vsebina? Digitalna vsebina se nanaša na distribuirane ali objavljene vsebine v digitalni obliki, ki vključujejo besedila, podatke, zvočne posnetke, fotografije, slike, filme in programsko opremo. V nadaljevanju je predstavljeno, kako so razvrščeni ponarejeni izdelki digitalne vsebine dveh znanih korporacij, in sicer RIAA (Recording Industry Association of America) in MPAA (Motion Picture Association of America).

RIAA razvršča ponarejene izdelke digitalne vsebine v štiri skupine, ki so: piratski posnetki, ponarejanje, tihotapski ponaredki in internetno piratstvo. Piratski posnetki so nelegalne kopije enega ali več avtentičnih posnetkov na različnih nosilcih, ki ne vsebujejo ponaredkov embalaže in ostalega materiala. V to skupino spadajo kopije kaset, zgoščenk, DVD-jev itd., ki jim niso priložene druge vsebine in embalaža kot so del avtentičnega izdelka. V večini primerov se zgodi, da so na posamezno kopijo prenesene vsebine različnih avtorjev. Gre torej za kopije, ki so namenjene predvsem zasebni uporabi in se le redko pojavijo na prodajnih policah trgovin. Večina je prodana prek oglasov na internetu, v revijah in oglasnikih. Pri ponarejanju gre za nedovoljeno razmnoževanje posnetkov na različnih nosilcih in v embalaži, ki je enaka originalni. Enaki so tudi vsebina, dodatki in videz. Mogoče je reči, da so to piratski posnetki, ki so namenjeni prodaji v trgovinah. Ti izdelki neposredno povzročijo največ škode, saj so po obliki enaki originalnim in jih je zato težko odkriti, dodati pa je treba še stroške slabega imena in uničenja (Joker 2002, 27). Tihotapski posnetki so nepooblaščen posnetki predstav v živo, prenosov na radiu, televiziji in drugje. Internetno piratstvo je nelegalno nalaganje in posredovanje posnetkov. V to skupino spada tudi nalaganje vsebin s spletnih strani in nanje ter nekatere vrste neposrednega predvajanja.

MPAA razvršča ponarejene izdelke digitalne vsebine tudi v štiri skupine, s tem, da je njihovo razvrščanje širše in popolnejše. Štiri skupine, ki so podrobneje opisane, so: internetno piratstvo, piratstvo optičnih nosilcev, piratstvo v kinodvoranah in druge oblike piratstva. Internetno piratstvo je neavtorizirana in nelegalna dejavnost, ki vključuje nalaganje, posredovanje, širjenje in prodajanje piratskih kopij filmov. Piratstvo optičnih nosilcev je nelegalna proizvodnja, prodaja, širjenje in menjava vsebin na različnih digitalnih optičnih

nosilcih, in sicer DVD, DVD-R, CD, CD-R in VCD. Pri piratstvu v kinodvoranah gre za posnetke filmov v kinodvoranah, ki jih snemalec proda piratskim skupinam, ki jih objavijo na internetu, in posameznikom, ki jih natisnejo v velikih količinah ter prodajo na črnem trgu. Običajno se piratski posnetek pojavi pred mednarodno premiero filma. Med druge oblike piratstva sodijo kraja koluta s filmom, ki je namenjen predvajanju v kinodvoranah, kraja, posredovanje in oddajanje satelitskega signala ali signala TV-postaj, vključuje tudi izdelavo in dobavo nelegalnih dekoderjev, javno predvajanje različnih avtorsko zaščitenih vsebin, za katere ni bilo izdano dovoljenje, ter videokasetno piratstvo, med katerim spada nelegalno kopiranje, širjenje, menjava ali prodaja videokaset (Štokelj 2008, 22).

3.2 Piratstvo

Piratstvo ima mnogo oblik; od domačega presnemavanja do neobvladljivega internetnega piratstva. Začetne oblike piratstva so nastale z nedovoljenim kopiranjem originalnih izdelkov, pri čemer so kršene avtorske pravice. Te kopije so se začele reproducirati na fizičnem mediju v obliki CD-jev, kar je bilo seveda množično, vendar zaradi fizičnega značaja nosilcev vendarle omejeno. Policija in tržne inšpekcije so dokaj uspešno preganjale pirate, saj jih ni bilo težko izslediti. Nato je komunikacijski potencial interneta sprožil piratsko revolucijo. Prek spleta so se začele pretakati glasbene in filmske datoteke, različne kopije iger ter programskih datotek, ki niso več materialno fiksirane, zato fizičnih omejitev za kopiranje ni več. Danes je moč enostavno, hitro in brezplačno izdelati nešteto izvodov praktično vsega, kar se lahko prevede v digitalni zapis. Pravzaprav je zaradi same narave računalniške tehnologije težko uporabljati internet brez reproduciranja podatkov ali informacij, ki se po njem pretakajo. Tehnično je dejansko nemogoče učinkovito uporabljati internetno infrastrukturo brez kopiranja, saj denimo vsako odpiranje internetne strani predpostavlja njeno reproduciranje in shranjevanje na osebem računalniku. Ločevanje med uporabniki, ki reproducirajo avtorska dela, jih uporabljajo le zase, in pirati, ki imajo finančno korist od reprodukcije ter distribucije oz. preprodaje kopij, so s pojavom brezplačnega izmenjevanja datotek prek interneta izgubili na pomenu (Suljić 2004).

3.3 Internetno piratstvo

Internetno piratstvo se nanaša na uporabo interneta za prenašanje kopij piratske programske opreme, analiz oglaševanja in trženje piratske programske opreme, ki se izvaja z drugimi sredstvi. Internetno piratstvo se nanaša tudi na uporabo interneta za prenos tehnologij ali raznih kod za kopiranje zaščitenih elementov programske opreme. Spletne strani, ki se ukvarjajo z dražbami ali mrežnim sistemom povezovanja med omrežji, socialna omrežja in druge spletne strani, so le del poti, po katerih se internetno piratstvo tudi pojavlja (BSA 2011).

V Sloveniji je uporaba takšnih spletnih strani, kateri uporabniki so prijavljeni ali pa zgolj gosti, ki obiskujejo te spletne strani, velika, saj je dostop enostaven in hiter. Vsako zadevo, pa naj bo legalna ali nelegalna, je treba samo vpisati v brskalnik in dodati besedo »prenesi«. Pri tem se izpišejo razne spletne strani, kjer piratstvo nima meja. Zato je Vlada Republike Slovenije spremenila Kazenski zakonik RS, in sicer na področju varstva materialnih avtorskih pravic kot računalniškega kriminala. Vlada se je odločila, da se 1. odstavek 148. člena Kazenskega zakonika RS spremeni, in sicer na način, da se bo odslej vsakogar, ki bo neupravičeno uporabil eno ali več avtorskih del ali njihovih primerkov, katerih skupna tržna cena bo pomenila večjo premoženjsko vrednost, kaznovalo z zaporem do treh let. Ciljna skupina so predvsem domači pirati, ki za lastne potrebe prenašajo nelegalno glasbo, filmske posnetke in računalniške igre. Po prejšnjem Kazenskem zakoniku RS se je z zaporem kaznovalo le tiste pirate, ki piratsko programsko opremo prodajajo in s tem pridobijo protipravno premoženjsko korist (Računalniške novice 2011).

3.4 Ponarejanje blaga

Ponarejeno blago je blago, ki je bilo bodisi nezakonito proizvedeno ali nezakonito pridobljeno, torej ukradeno. Ponaredek pa je kopija izdelka, ki je povsem enaka originalnemu izdelku glede na videz, logotip, pakiranje in ostalih označb. Ob takšnem pojmovanju je povsem razumljivo, da kupec ne more na prvi pogled ugotoviti, ali gre za originalen izdelek ali ponaredek, s tem pa povzroči proizvajalcem finančne težave. Zato je večina avtorjev s področja trženja opredelila ponarejanje blaga na dve skupini glede na zavajanje. Poznamo zavajajoče ponarejeno blago in nezavajajoče ponarejeno blago (Milinković 2004).

Predmet zavajajočega ponarejenega blaga so največkrat izdelki v farmacevtski industriji, saj mnogi kupci niso popolnoma obveščeni o vsebini in ne morejo ločiti originalnega izdelka od ponaredka. Veliko več je nezavajajočega ponarejanja, kjer so predmet ponarejanja blaga največkrat izdelki iz obutvene industrije, oblačila in modni dodatki, za katere je značilno, da se pojavljajo pod istim imenom svetovno znanih blagovnih znamk, ki slovijo po svoji kakovosti in visoki cenovni strategiji delovanja na trgu. Ponarejeni izdelki se na trgu kažejo kot priložnost za ljudi, ki jim kakovost blaga ni pomembna, pomembna pa jim je blagovna znamka dobrin, ki jih uporabljajo (Schweidler in Costanza Chock 2006). Motivi za kupovanje ponaredkov znanih znamk so vrednost, občutje, da so opravili pameten nakup glede na razmerje med imenom in ceno, socialni status oz. lažen občutek prestiža ter ne nazadnje tudi motiv kupca, ki zavestno zavrača izvirne izdelke v prid ponarejenim (Turčinović 2009, 20).

3.5 Pozitivni in negativni učinki ponarejanja blaga

Mnogi avtorji menijo, da je ponarejanje blaga negativen vpliv na okolje in gospodarstvo ter povzroča ogromne izgube. Iz poročil OECD (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in

razvoj) je razvidno, da naj bi bila v letu 2005 trgovina s ponarejenimi izdelki vredna okoli 200 milijard dolarjev in se je do danes še povečala (OECD 2007, 13). Obstajajo pa tudi nekateri avtorji, kot so Whitwell (2006) ter Gu in Mahajan (2009), ki menijo, da je lahko ponarejanje tudi koristno.

Negativni učinki ponarejanja na gospodarstvo so splošne socialno-ekonomske narave, ki se nanašajo na inovacije in rast, kriminalne dejavnosti, okolje, zaposlitev, tuje neposredne investicije ter trgovino; nadalje imajo lahko učinke na nosilce intelektualne lastnine, ki se nanašajo na obseg prodaje in cene, vrednost in ugled blagovne znamke, dohodke avtorskih pravic, investicij podjetja ter stroške za boj proti ponarejanju. Ponarejanje blaga in piratstvo ima lahko negativne učinke tudi na potrošnike, sploh v delu, ki se nanaša na zdravstveno tveganje in varnost ter potrošnikovo zadovoljstvo. Ne nazadnje lahko omenimo še učinke na vlado, kar se nanaša na davčne dohodke, izdatke in korupcijo (OECD 2007, 4).

Za pozitivne učinke ponarejanja na gospodarstvo pa Whitwell (2006) poudarja, da je publiciteta o škodljivosti ponarejanja vsekakor pretirana in da včasih podjetja to celo spodbujajo, saj to posredno pozitivno učinkuje na njihovo delovanje. Ponarejanje je lahko za podjetja tudi koristno, saj lahko dobijo priložnost za vstop na nove trge, pridobijo premoč nad konkurenco, blagovna znamka pa postane močnejša. Ponarejanje lahko podjetju prinese novo skupino potrošnikov, ki so zaradi ponaredkov glede blagovnih znamk ozaveščeni veliko bolj, kot bi bili sicer. Ponaredki prinesejo kupcu status, ki ga izraža prek blagovne znamke, čeprav ponarejene, saj si izvirnega izdelka ne bi mogel kupiti. To posledično pozitivno vpliva na prodajo in razprodajo izvirnih izdelkov, saj se večina ljudi, ki kupuje ponaredke, odloči za zakup izvirnika takoj, ko to zmore. Ob tem nekateri menijo, da potrošnik ob nakupu ponaredka tvega, drugi pa so prepričani, da se ljudje, ki kupujejo ponaredke, zavedajo tveganja in tega ne obravnavajo tako, da torej vedo, kaj kupujejo ter od izdelka ne pričakujejo enake kakovosti in funkcionalnosti kot od izvirnika. Nakup ponarejenega izdelka lahko prinese podjetju potrditev glede moči blagovne znamke, utrdi zvestobo kupca in povečuje ozaveščenost kupca, ki z nakupom in uporabo izdelka nevede promovira ime blagovne znamke (Whitwell 2006).

Ob tem obstaja tudi pozitivna posledica ponarejanja, to pa je, da to podjetjem pomaga v boju s konkurenti. Blagovne znamke z visokimi cenami prisilijo konkurenco, da na trg vstopi z malo nižjimi cenami. Ponarejevalci nato ponarejajo izdelke znanih blagovnih znamk in jih prodajo po očitno nižjih cenah kot konkurenti. Ponarejanje torej lahko prispeva k temu, da se konkurenti bojujejo za svoj obstanek in posledično tudi za položaj visoko cenovnega proizvajalca (Whitwell 2006).

Ponarejanje lahko tudi odvrne potrošnike, ki so cenovno preveč občutljivi; ti podjetju ne prinašajo koristi. Ko se kupci umaknejo, pa podjetje ni prisiljeno k zniževanju cen in boju s konkurenti, kot bi bilo sicer. Ponarejanje lahko poveča dobiček podjetja, čeprav se število potrošnikov zmanjša. Kljub različnim vplivom pa ponarejanje v večini primerov negativno

vpliva na proizvajalce izvirnih blagovnih znamk; posledično vpliva na kupčevo zaupanje v izvirne znamke, uničuje ime blagovne znamke in na splošno negativno vpliva na kupčevo zaznavanje originalov (OECD 2007). Slabo vpliva tudi z ekonomskega vidika, saj ponarejanje blagovnih znamk povzroča upad dohodkov, poveča investicije za preprečevanje ponarejanja, povzroča upad delovnih mest in ne nazadnje lahko ogrozi tudi kupčevo zdravje (Turčinović 2009).

4 BOJ PROTI PIRATSTVU IN PONAREJANJU BLAGA

Za vse, ki želijo vstopiti v boj proti piratstvu in ponarejanju blaga ter zmagati, je to skoraj kot »misija nemogoče«. Mnoge organizacije in korporacije želijo izkoreniniti piratstvo in ponarejeno blago predvsem zaradi enega razloga, ki ni varstvo intelektualne lastnine, ampak izguba finančnega priliva. Pirati in ponarejevalci blaga si z nalaganjem ilegalnih vsebin ter prodajo ponarejenega blaga prislužijo veliko denarja, pri tem pa velike organizacije ter korporacije nimajo nobenih koristi. Obstajajo organizacije, ki želijo prioriteto zaščititi intelektualno lastnino in hkrati omogočiti svobodo na spletu. Predvsem sta za boj proti piratstvu in ponarejanju blaga pomembni organizaciji WIPO in BSA. Dodatno so tu še World Trade Organization (WTO), World Anti-Piracy Observatory (WAPO), Software & Information Industry Association (SIIA) in ostale. Njihov glavni namen je preprečevanje in zmanjševanje piratstva ter ponarejanja blaga z zaščito intelektualne lastnine. V Sloveniji pa so to predvsem dejavniki državne uprave, med katere spadajo Ministrstvo RS za informacijsko družbo, Carinska uprava RS, Tržni inšpektorat RS in ostali ter akterji izven državne uprave, med katerimi so Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic (SAZAS), Antipiratsko združenje za računalniške in video igre (APZ) ter ostale organizacije.

4.1 Mednarodne organizacije

Mednarodne organizacije, ki se bojujejo proti piratstvu in ponarejanju blaga, poskušajo globalno preprečevati širjenje ter uporabo piratstva in ponarejenega blaga. Njihovi ukrepi delujejo mednarodno - povezujejo države, da z različnimi zakoni ter predpisi zaščitijo intelektualno lastnino. Med njimi sta najbolj dejavni dve svetovni organizaciji, to sta WIPO in BSA.

4.1.1 WIPO

WIPO ali Svetovna organizacija za intelektualno lastnino (WIPO - World Intellectual Property Organization) je organizacija za intelektualno lastnino, ki je bila zasnovana leta 1883 s Pariško konvencijo, skladno z določili mednarodnega prava industrijske lastnine. Sledila je Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del iz leta 1886. Kasneje so bili sklenjeni še Madridski sporazum o zatiranju lažnih registracij znamk in Madridski sporazum o zatiranju lažnih ali varljivih označb izvora blaga ali proizvodov, Budimpeštanski sporazum o mednarodnem priznanju depozita mikroorganizmov za postopek patentiranja, Lizbonski sporazum za mednarodno registracijo in varstvo imen izvora, Haaški sporazum o mednarodnem prijavljanju industrijskih vzorcev in modelov ter Konvencija o evropskem patentu, ki so na osnovi te konvencije imenovani evropski patenti.

Danes je Svetovna organizacija za intelektualno lastnino ena izmed specializiranih agencij Združenih narodov, ki ima namen pospeševati pravno varstvo vseh kategorij intelektualne

lastnine v svetu, in sicer na podlagi sodelovanja med državami ter z mednarodnimi organizacijami. Za uresničitev ciljev si organizacija prizadeva pospešiti sprejemanje ukrepov, ki naj bi izboljšali varstvo pravic intelektualne lastnine v svetu, in ukrepov za zagotovitev ustrezne podlage pri usklajevanju nekaterih določil nacionalnih zakonodaj intelektualne lastnine. Izziv WIPO-ja v novem tisočletju predstavlja prilagajanje in pridobivanje koristi od hitrih in vsesplošnih tehnoloških sprememb, predvsem na področju informacijske tehnologije in interneta (Požarnik 2002).

4.1.2 BSA

Bussines Software Alliance (BSA) je neprofitna organizacija, registrirana kot Gospodarsko interesno združenje (GIZ) proizvajalcev in prodajalcev računalniške strojne in programske opreme. To pomeni, da je vodilna organizacija, ki se zavzema za varen in legalen digitalni svet. V Sloveniji je bila podružnica mednarodne organizacije BSA ustanovljena 16. januarja 1996, pravno in poslovno sposobnost pa je pridobila z vpisom v sodni register 12. aprila 1996. V svetu ima organizacija BSA že večletne izkušnje, saj so se vodilni svetovni proizvajalci združili v organizacijo že leta 1988. S to organizacijo so želeli predvsem povečati legalni trg in preprečiti nelegalno uporabo računalniških programov s pomočjo izobraževanja javnosti in popularizacije uporabe legalnih programov, marketinških in reklamnih akcij, kjer so objavljeni rezultati sodnih postopkov proti piratom ter nelegalnim uporabnikom, z zbiranjem dokaznega gradiva proti različnim vrstam piratov, s sprožanjem kazenskih in civilnih ter drugih postopkov zoper pirate in nelegalne uporabnike, z informiranjem ter pomočjo državnim organom pri pregonu piratov in z aktivnim delovanjem proti vsem oblikam piratstva kot so opozorilna pisma, kontrole v podjetjih, racije pri piratih, kazenske ovadbe (BSA 2010a).

V Sloveniji so akcije organizacije omejene na izobraževanje in medijske akcije v časopisih, nastope na sejnih (Informatika, Internet, Infos), neposredno pošto vodilnim v podjetjih/ustanovah, dajanje informacij po telefonu, informativne brošure, sodelovanje s policijo, inšpekcijo, carino, državnim tožilstvom in sodstvom. Njeni člani predstavljajo eno najhitreje rastočih panog na svetu. Programi organizacije BSA spodbujajo tehnološko inovativnost prek osveščanja in pobud za uvedbo politik, ki skrbijo za zaščito avtorskih pravic, spletno varnost in e-trgovino. Med člane organizacije BSA sodijo podjetja Adobe, Altium, Apple, Asseco Poland S.A., Autodesk, AVEVA, Bentley Systems, CNC, Corel, Dassault Systèmes SolidWorks Corporation, Microsoft, Progress Software, Siemens, Symantec, Tekla in The MathWorks (BSA 2010b).

4.2 Slovenija

V Sloveniji imamo različne organe in organizacije, ki skrbijo za avtorske pravice ter preprečujejo piratstvo. Mednje spadajo Ministrstvo RS za informacijsko družbo, Carinska uprava RS, Avtorska agencija Slovenije, Tržni inšpektorat RS, Urad RS za intelektualno lastnino, Vrhovno državno tožilstvo RS in Uprava kriminalistične policije. Poleg teh pa na tem področju delujejo tudi organizacije, kot so Antipiratsko združenje za računalniške in videoigre (APZ), Business Software Alliance (BSA), Zavod izvajalcev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic (SAZAS) in Združenje za zaščito avdio-vizualnih del.

Med letoma 2001 in 2004 je nekdanje Ministrstvo RS za informacijsko družbo, kasneje pa naj bi to opravljalo Ministrstvo RS za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, poskušalo preprečevati piratstvo z različnimi aktivnostmi. Aktivnosti, ki jih je Ministrstvo RS za informacijsko družbo (MID) uvajalo, so bile organiziranje in usklajeno delovanje vseh akterjev pri preprečevanju piratstva, organiziranje, sodelovanje pri pripravi zakonskih ter podzakonskih aktov, osveščanje ciljnih skupin z izdajo brošure o preprečevanju piratstva in objavo novic na spletnih straneh MID, organizacija delavnice na temo preprečevanja piratstva, spodbujanje legalne uporabe programske opreme ter izvedba tiskovne konference. Vse organizacije in organi v Sloveniji imajo skupen cilj, to pa je, da zajezi ponarejeno blago ter preprečijo širitev spletnega piratstva in z zakoni zaščitijo varstvo intelektualne lastnine. V večini primerov niso uspešni, ampak z različnimi akcijami delno omilijo situacijo in poskušajo tudi v prihodnosti kaznovati pirate ter preprečiti, da ponarejeno blago pride na slovensko tržišče (Ministrstvo RS za informacijsko družbo 2004).

Slovenija pa je v tajnosti podpisala sporazum Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA), katerega namen je po zagotovilih zagovornikov zaščita avtorskih pravic in zajezitev spletnega piratstva. Za Acto so v slovenski vladi pristojni na gospodarskem ministrstvu in tehnologijo, kjer sporazum podpirajo brez zadržkov. Ugotavljajo, da je namen sporazuma zagotoviti mednarodni okvir za izboljšanje uveljavljanja pravic intelektualne lastnine z izboljšavo mednarodnih standardov za ukrepanje zoper številne kršitve le-teh. S tem sporazumom se ne strinjajo v Piratski stranki Slovenije, kjer menijo, da Acta krši z ustavo zagotovljene pravice do zasebnosti, vpeljuje popoln nadzor, uvaja cenzuro ter ukinja svobodo komunikacije in svobodo govora. Izpostavljajo, da se je treba boriti za odstranitev vseh spornih določil, ki uveljavljajo poseganje v zasebnost državljanov, tako v fizičnem svetu kakor tudi na internetu (Zupan 2012).

5 PIRATSTVO, PONAREJANJE BLAGA IN POTROŠNIKI

5.1 Splošno

Največ ponarejenega blaga je med prestižnim blagom, v modi, svetu glasbe in filma, pa tudi na področju kozmetike, zdravil, avtomobilskih rezervnih delov, igrač ter razne tehnične in elektronske opreme. Piratstvo pa je tisto, ki ga je težje preprečiti ali omejiti, saj je nedovoljeno kopiranje, distribucijo ali uporabo pravic intelektualne lastnine veliko težje odkriti in ne povzročajo občutka kaznivega dejanja. Potrošniki pa so tisti, ki z nakupom ali uporabo nelegalnih izdelkov vse to omogočajo. Ponaredki prinesejo potrošniku status, ki ga izraža prek blagovne znamke, čeprav ponarejene, saj si izvirnega izdelka ne bi mogel kupiti. To posledično pozitivno vpliva na prodajo in razprodajo izvirnih izdelkov, saj se večina ljudi, ki kupuje ponaredke, odloči na zakup izvirnika takoj, ko to zmore. Medtem ko nekateri menijo, da potrošnik ob nakupu ponaredka tvega, pa so drugi prepričani, da se ljudje, ki kupujejo ponaredke, zavedajo tveganja in tega ne obravnavajo tako, torej vedo, kaj kupujejo in od izdelka ne pričakujejo enake kakovosti ter funkcionalnosti kot od izvirnika.

Ponarejevalci pa niso edini problem, saj so tudi potrošniki zaslužni za težavo ponarejanja, saj kupujejo ponarejene izdelke znanih blagovnih znamk zaradi različnih motivov. Motivi za kupovanje ponaredkov znanih znamk so vrednost, občutje, da so opravili pameten nakup glede na razmerje med imenom in ceno, socialni status oz. lažen občutek prestiža in ne nazadnje tudi motiv potrošnika, ki zavestno zavrača izvirne izdelke v prid ponarejenim. Njihovo obnašanje lahko spremeni uporabo piratstva in zmanjša ponarejeno blago ob določenih spremembah, ki jim morajo korporacije slediti. Ob tem pa bi znižanje cen določenih izdelkov pritegnilo mnoge potrošnike k nakupu originalnih izdelkov, s čimer bi piratom in ponarejevalcem povzročili veliko težav, saj se jim zaradi upada »prodaje« ne bi več splačalo kopirati ali ponarejati izdelke, saj bi bili ti dosegljivi po normalnih cenah. Potrošniki bi lahko k nakupu originalnih izdelkov spodbujali mlajše generacije predvsem z lastnim zgledom.

5.2 Izsledki obstoječih raziskav

Obstoječe raziskave so pokazale, da v Sloveniji ni veliko piratstva in ponarejanja blaga. Požarnikova (2002) je v diplomski nalogi ugotovila, da piratstvo omejujejo predvsem značilnosti trga, ki je premajhen in tako organizirano ponarejanje ter piratstvo predstavljata previsoke stroške. Večinoma naj bi se v Sloveniji s tem ukvarjali posamezniki, ki s tem nimajo večje premoženjske koristi, pogosto pa je težko govoriti o tovrstni *dejavnosti*, saj o tem nihče ne vodi statistike niti ne zbira podatkov. Obstaja namreč formalno piratstvo v obliki presnemavanja iz domačega fotelja, torej piratstvo v storitvi in kršenju avtorske pravice ter ne v premoženjski koristi. Požarnikova je tudi ugotovila, da je večina mnenja, da je v Sloveniji

zelo malo blaga ponarejenega, saj gre v glavnem za uvoz že ponarejenega blaga v Slovenijo in tranzit tega blaga preko Slovenije v druge države EU. Dodala je, da sta za nizko stopnjo teh kršitev odgovorni tudi policija in tržna inšpekcija in da je stopnja ponarejanja in piratstva na ravni ostalih razvitih držav.

Leta 2009 je organizacija BSA izvedla raziskavo, ki je vključevala 111 držav, izsledki pa so pokazali, da je od 111 gospodarstev kar 54 gospodarstev zmanjšalo uporabo piratske programske opreme s pomočjo izobraževanja, kar bi lahko izvajali organi pregona, ter prodaje novih računalnikov z licenčno programsko opremo. Gospodarstva, ki bi morala biti vzgled vsem ostalim državam in imajo najnižjo stopnjo piratstva programske opreme, so Združene države Amerike, in sicer 20 %, sledita pa ji Japonska in Luksemburg, z 21 % stopnjo piratstva programske opreme. Med gospodarstva z najvišjo stopnjo piratstva spadajo Gruzija, Bangladeš, Zimbabve in Moldavija, kjer se soočajo z več kot 90 % stopnjo piratstva programske opreme (BSA 2010c).

6 EMPIRIČNA RAZISKAVA

6.1 Opredelitev ciljev raziskave

Cilj raziskave je ugotavljanje splošnega stanja piratstva in ponarejanja blaga v Sloveniji. Cilj je tudi izvedeti, koliko potrošnikov uporablja piratske izdelke, pa tudi, ali se zavedajo, da s tem storijo kaznivo dejanje, katere vsebine najpogosteje prenašajo in kakšni so vzroki za uporabo piratskih izdelkov. Predvsem pa je cilj ugotoviti, koliko so posamezniki pripravljeni odšteti za licenčni izdelek in v kolikšni meri bi znižanje cen originalnih izdelkov vplivalo na razširjenost tovrstnih dejanj.

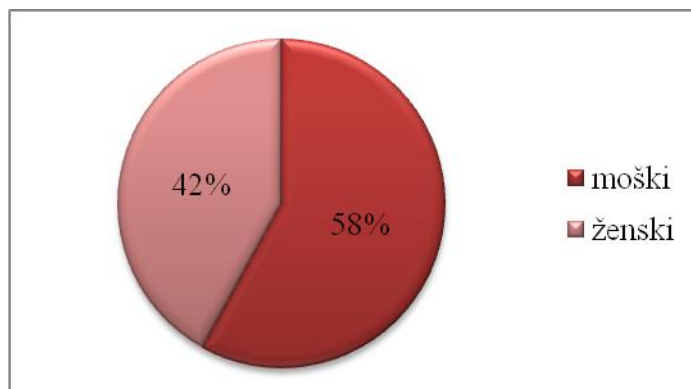
6.2 Predstavitev vzorca in opis načina anketiranja

Anketni vprašalnik je sestavljen iz 16 vprašanj. Deset testnih vzorcev ankete so izpolnili prijatelji, pri katerih je bil vprašalnik tudi delno izboljššan, dopolnjen in oddan v izpolnjevanje. Anketa je bila razdeljena 150 osebam na različnih lokacijah, kot so Srednja tehniška šola Koper, Fakulteta za management Koper, Planet Tuš Koper ter s pomočjo elektronske pošte in socialnega omrežja Facebook. Anketirani so anketo reševali pisno ali prek spleta. Odziv je bil zelo dober, saj je bilo v štirih dneh vrnjenih 100 pravilno rešenih anket, ki so bile nato tudi obdelane. Po prejetju izpolnjenih anket so bili odgovori vneseni v program Microsoft Excel, izdelani so tudi grafi. Pri vsakem vprašanju sta prikazana tudi obrazložitev in graf.

6.3 Analiza podatkov in predstavitev rezultatov

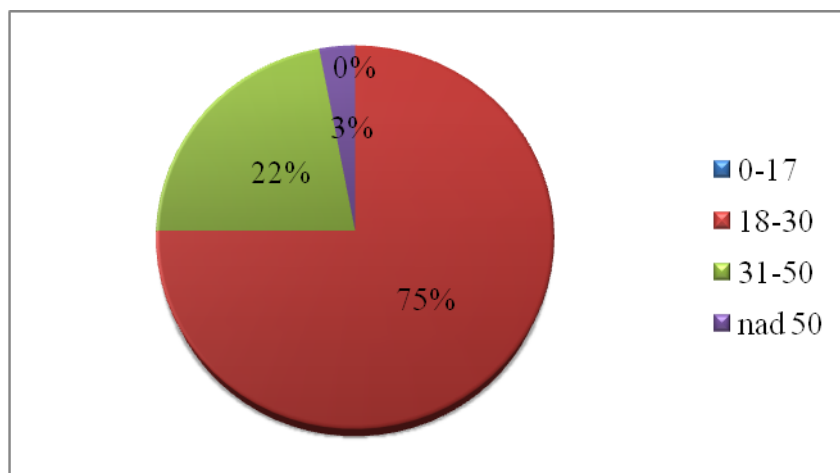
6.3.1 Predstavitev vzorca

V vzorec anketirancev je bilo vključen 100 anketirancev, pri tem 58 oseb moške in 42 oseb ženske populacije.

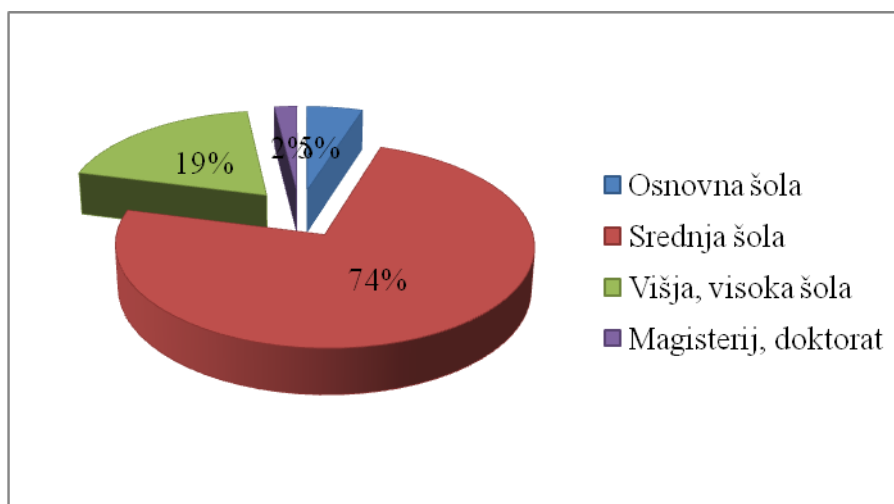
Slika 1: Spol

Število anketirancev, ki so stari med 18 in 30 let, je 75 oseb (75 %), oseb starih med 31 in 50 let pa je bilo 22 (22 %). Samo tri osebe so starejše od 50 let, nobena pa ni mladoletna oseba.

Slika 2: Starost

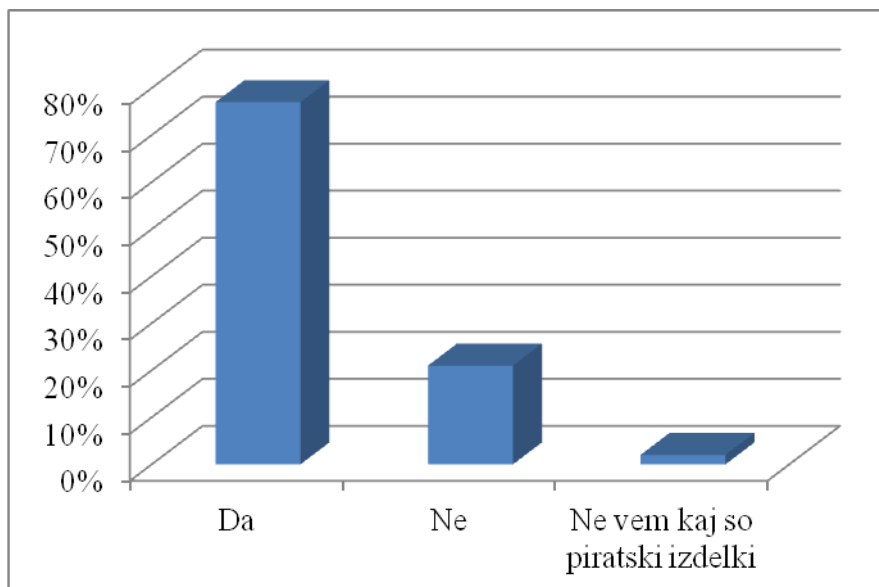
Glede na izobrazbeno strukturo je največ anketirancev s srednješolsko izobrazbo in to kar 74 %. Sledijo anketiranci z višjo in visokošolsko izobrazbo, z 19 %, tem pa anketiranci z osnovnošolsko izobrazbo, s 5 %, ter magisterijem in doktoratom, 2 % anketirancev.

Slika 3: Izobrazba

6.3.2 Prisotnost piratstva v Sloveniji

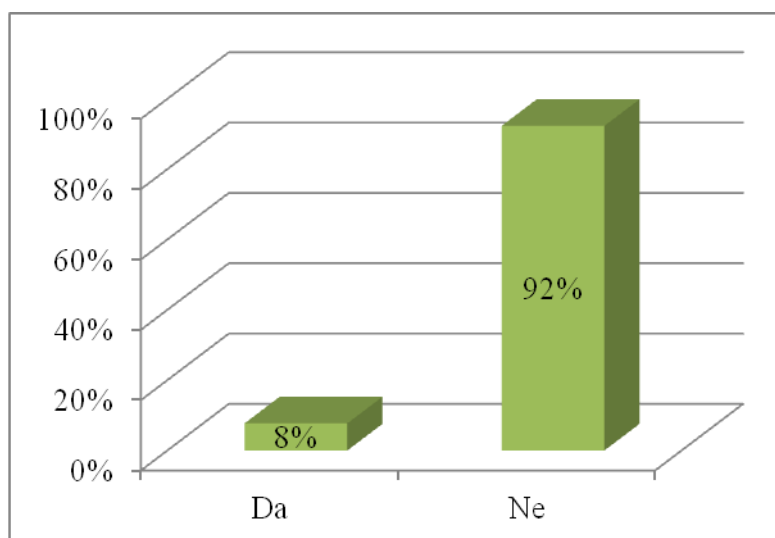
Izmed vseh 100 veljavnih odgovorov jih je na vprašanje, ali se poslužujejo piratskih izdelkov, kar 77 % odgovorilo pritrdilno. Rezultat kaže na to, da je Slovenija država, v kateri je piratstvo zelo razvito med uporabniki interneta. Nadalje je 21 % anketirancev odgovorilo negativno, le 2 % anketirancev pa ne ve, kaj so piratski izdelki.

Slika 4: Ali se poslužujete piratskih izdelkov?

6.3.3 Piratstvo in ponarejanje blaga kot nemoralno dejanje

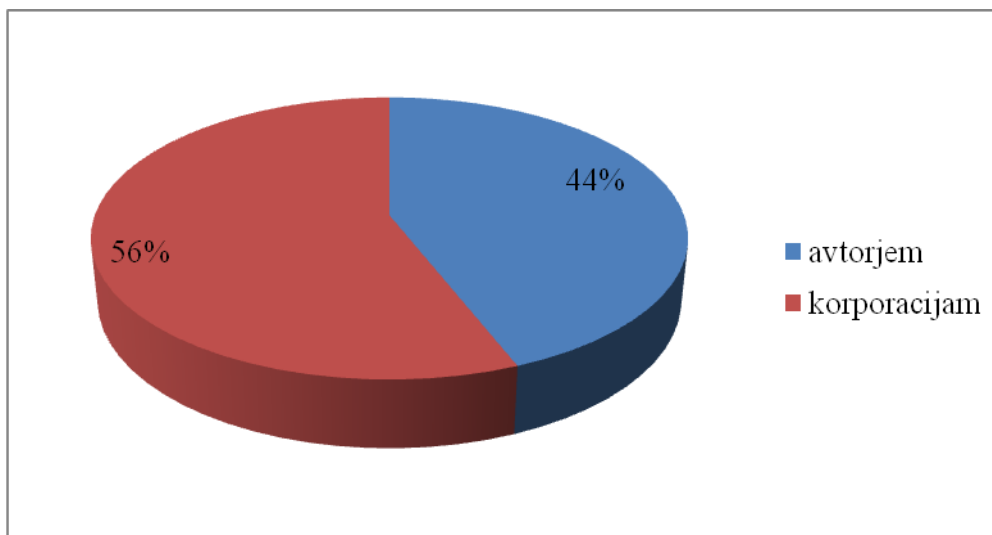
Skladno s pričakovanji je večina anketirancev izrazila mnenje, da nima slabega občutka, ko prenašajo nedovoljene vsebine s spleta (92 %). Zaradi tega, ker anketirancev ne peče vest, je odstotek pri prenašanju nedovoljenih vsebin visok.

Slika 5: Ali imate slab občutek, ko prenašate s spleta nedovoljene vsebine (vas peče vest, se vam zdi nemoralno ...)?

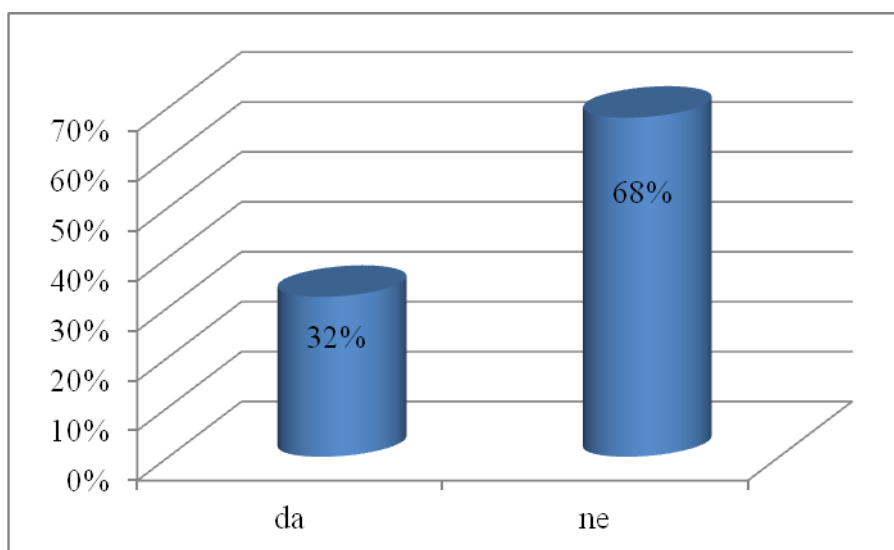
6.3.4 Zavedanje posledic piratstva

Anketiranci so mnenja, da piratstvo predstavlja večjo škodo korporacijam (56 %) oziroma založbam kot pa avtorjem (44 %). Mnenje je moč deliti, saj piratstvo lahko naredi finančno veliko več škode založbam kot avtorjem.

Slika 6: Kaj menite, komu piratstvo in ponarejanje blaga povzroča največ škode?

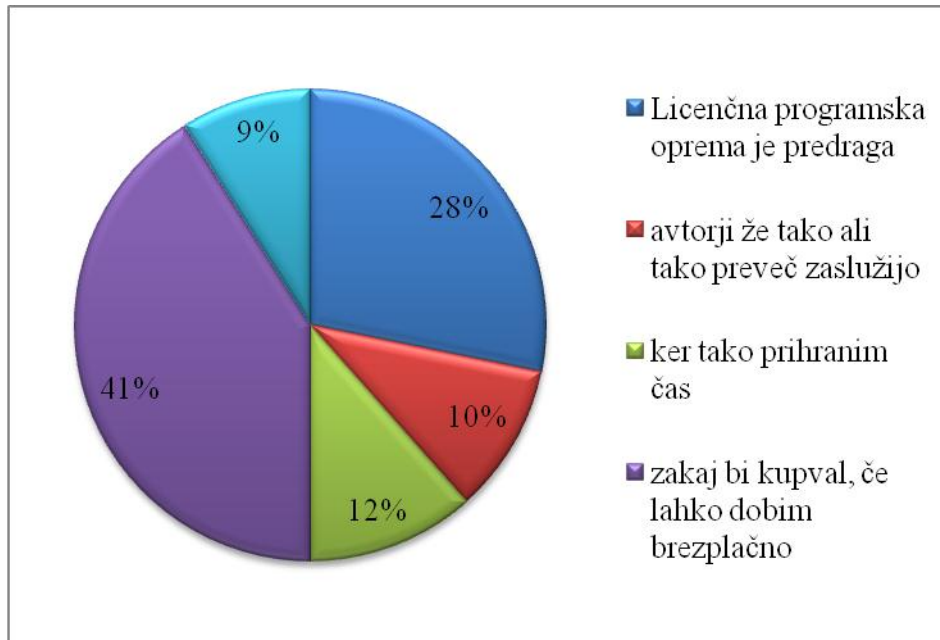
Rezultat na naslednje zastavljeno vprašanje je v nasprotju s pričakovanjem, saj tolikšen odziv anketirancev pri tem ni bil pričakovan. Kar 68 % jih namreč meni, da s posluževanjem spletnega piratstva ne povzročajo premoženjske škode. V teoretičnem delu pa je ugotovljeno, da v večini primerov avtorjem in založbam povzroča največ škode piratstvo ter ponarejanje blaga. Negativni učinki ponarejanja in piratstva na gospodarstvo so splošne socialno-ekonomske narave, ki se nanašajo na inovacije ter porast kriminalne dejavnosti, okolje, zaposlitve, tuje neposredne investicije in trgovino; učinke na nosilce intelektualne lastnine, ki se nanašajo na obseg prodaje in cene, vrednost ter ugled blagovne znamke, dohodke iz avtorskih pravic, investicije podjetja in stroške za boj proti piratstvu; učinke na potrošnike, ki se nanašajo na zdravstveno tveganje in varnost ter potrošnikovo zadovoljstvo; učinke na vlado, ki se nanašajo na davčne dohodke, izdatke in korupcijo (OECD 2007, 4).

Slika 7: Ali menite, da s tem, ko se poslužujete spletnega piratstva, povzročate tudi premoženjsko škodo?

6.3.5 Vzroki

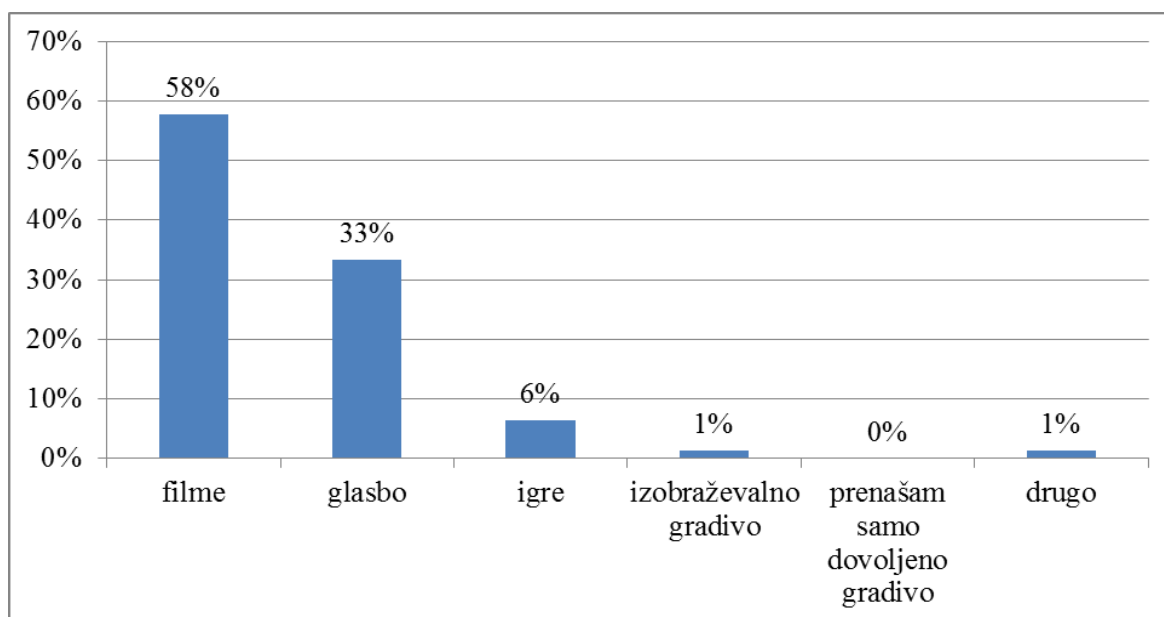
Pri naslednjem zastavljenem vprašanju so bili pridobljeni različni odgovori. Najbolj je odstopal odgovor, zakaj bi kupoval, če lahko dobim brezplačno, z 41 %, najmanj pa, da preverijo kakovost za morebiten nakup, z 9 %. Med ponujenimi odgovori je 28 % anketirancev odgovorilo, da je licenčna programska oprema predraga, 12 % anketirancev je mnenja, da s tem prihranijo čas in 10 % anketirancev je izrazilo mnenje, da avtorji že tako ali tako preveč zaslužijo.

Slika 8: Zakaj se poslužujete piratstva?

6.3.6 Najpogosteje prenesene piratske vsebine

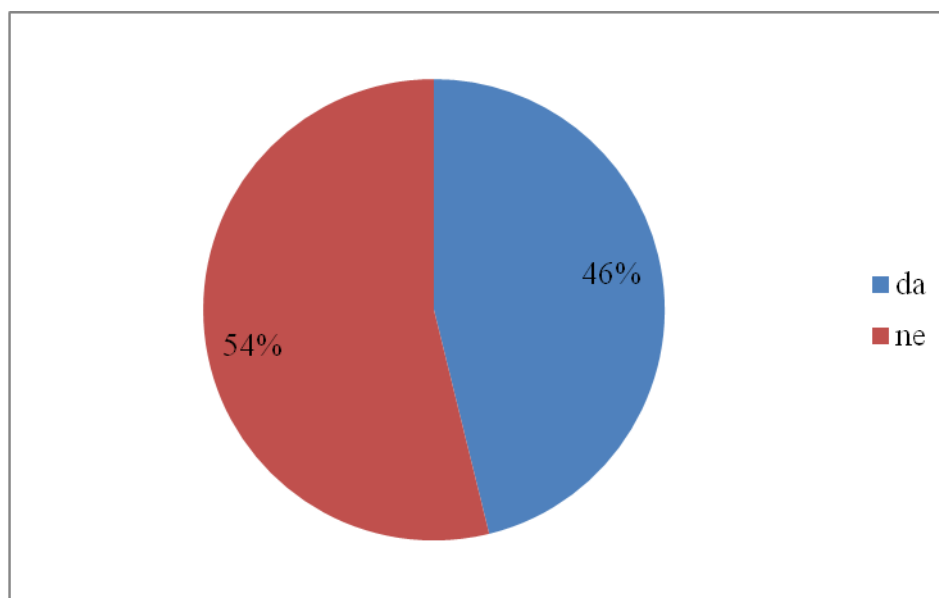
Iz slike 9 je razvidno, da so anketiranci na to vprašanje odgovarjali različno, najpogostejši odgovor je bil filmi, z 58 %, in glasba, s 33 % vseh anketirancev. Najbolj presenetljiv pa je odgovor, prenašam samo dovoljeno gradivo, na katerega ni nihče odgovoril. Na spletnem internetu obstajajo tudi filmi in glasba, ki niso piratska in so v veliki količini prenesena na trdi disk, takšna vsebina pa je dovoljena za prenašanje. Nadalje 6 % anketirancev najpogosteje prenaša igre in 1 % prenaša izobraževalno gradivo, pri katerem je imel enak odstotek tudi odgovor drugo, kjer je anketiranec pogrešal ponujen odgovor aplikacije.

Slika 9: Katere piratske vsebine najpogosteje prenašate s pomočjo interneta?

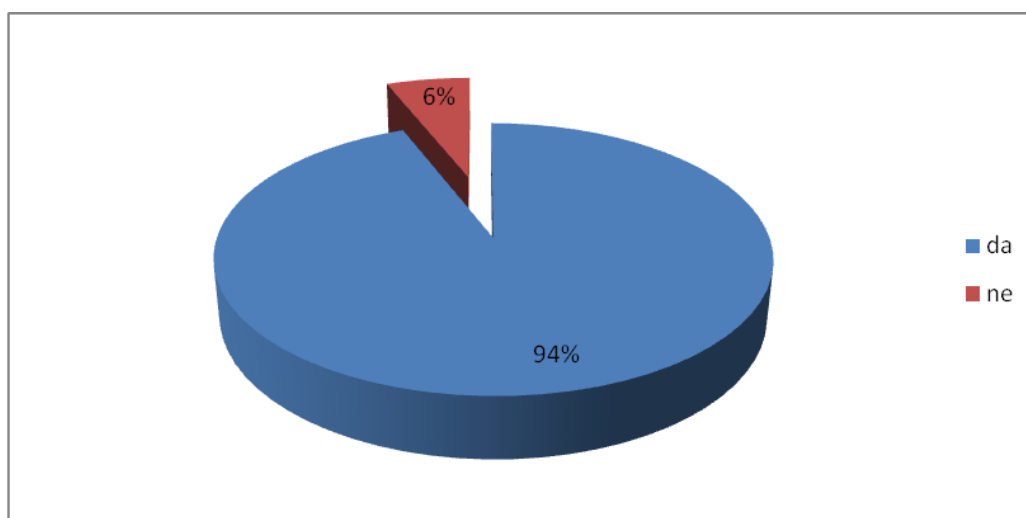
6.3.7 Vpliv cen na stopnjo piratstva

Naslednje vprašanje na zastavljeno vprašanje je prikazalo sliko prihodnosti kupovanja originalnih izdelkov, kateri rezultati niso navdušujoči. Še vedno je 54 % anketirancev, ki ne bi kupili originalnega izdelka, ampak bi bili raje prikrajšani za ta nakup.

Slika 10: Če ne bi bilo na spletu zelenega piratskega izdelka (glasba, film, igre, programska oprema ...), ali bi šli v trgovino in kupili originalen izdelek?

Slika 11 prikazuje jasen rezultat anketirancev, ki so izrazili mnenje s 94 %, da so cene licenčnih izdelkov previsoke in zato je vse več povpraševanja po piratskem izdelku. Preostalih 6 % anketirancev pa je zadovoljnih s trenutno vrednostjo licenčnih izdelkov.

Slika 11: Ali menite, da je cena licenčnega (originalnega) izdelka previsoka?

6.3.8 Primerna cena izdelka

Na podlagi rezultatov, razvidnih iz preglednice, je moč priti do dveh zaključkov, in sicer: kakšno je povprečje v evrih za določen izdelek in kakšen je delež v odstotkih glede na izdelek.

Preglednica 1: Napišite, koliko bi moral stati originalen izdelek, da se ne bi posluževali piratstva ali ponarejanja, temveč bi ga raje legalno kupili?

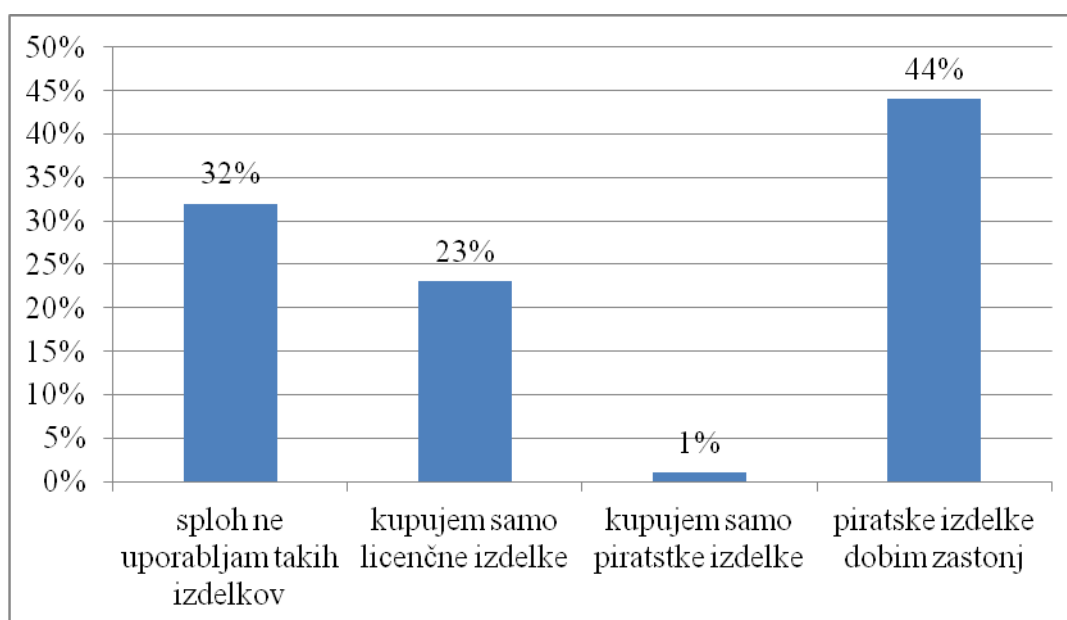
Izdelek	Število zaokroženih odgovorov	Povprečje za izdelek, v €	Delež za nakup, v %
Film	88	8,31	23
Glasba	75	8,07	19
Igre	71	10,09	18
Programska oprema	78	24,87	20
Izobraževalno gradivo	71	14,6	18
Drugo: aplikacije	6	8,12	2
Skupaj	389	/	100

Izhajajoč iz odgovorov na zastavljeno vprašanje je moč priti do dveh zaključkov. Prva ugotovitev se nanaša na povprečno ceno, za katero bi bili anketiranci izdelek pripravljeni kupiti izdelek (neponarejen oz. »nepiratski«), druga pa na to, kateri izdelek bi najraje izbrali (bi ga najprej kupili). Cene, ki so jih anketiranci napisali pod vsak izdelek, se mi zdijo primerne, sploh, če upoštevamo, da smo v obdobju gospodarske krize. Iz napisanih cen pri določenih izdelkih lahko sklepamo na odstotek nakupa določenega izdelka. Pri obdelavi tega vprašanja je moč ugotoviti, da bi bili anketiranci najmanj pripravljeni odšteti za glasbo, in

sicer 8,07 €. Za ta odgovor se je odločilo 19 % anketirancev, največ denarja pa so pripravljene odšteti za programsko opremo, ki so jo ovrednotili s 24,87 €, za nakup tega izdelka bi se odločilo 20 % anketirancev. Največ anketirancev bi se odločilo za nakup filma, (23 %), po ceni 8,31 €, najmanj (18 %) pa za nakup iger (10,09 €) in izobraževalnega gradiva (14,64 €). Pod drugo so anketiranci izrazili mnenje za nakup raznih aplikacij v vrednosti 8,12 €, ta je predstavljal 2 % vseh anketirancev.

6.3.9 Obnašanje potrošnikov pri piratstvu in ponarejanju blaga

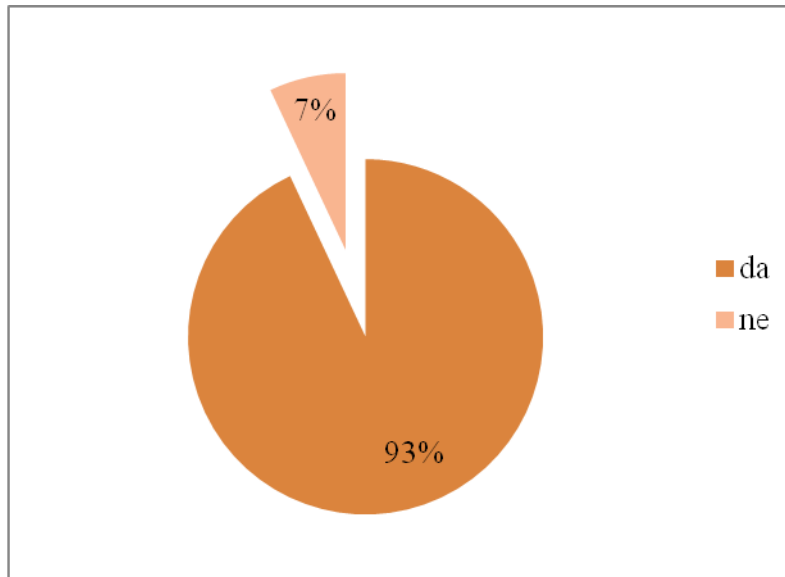
Na podlagi rezultatov ankete ugotavljam, da je piratske izdelke, ki se dobijo zastonj, treba ponuditi po nižji ceni, saj bi se s tem povečal nakup licenčnih izdelkov. Ugotovitev je, da se bi mnogi odločili za nakup originalnega izdelka, če bi morali zanj izbirati med plačljivim piratskim izdelkom in originalnim izdelkom.

Slika 12: Kakšne so vaše navade pri nabavi licenčnih (originalnih) izdelkov (vsi programi, igre, glasba, filmi in ostalo)?

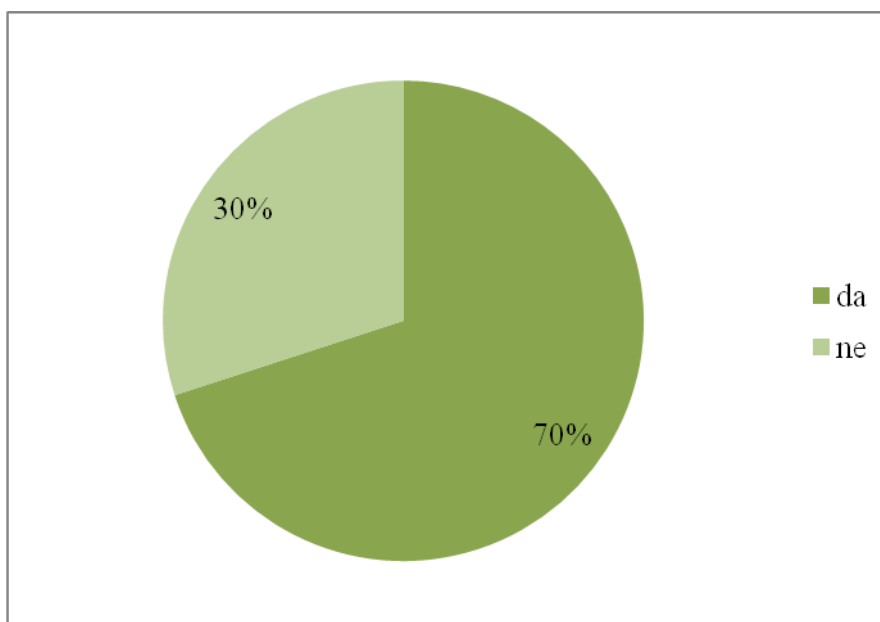
6.3.10 Zavedanje o kaznivosti piratstva in predpisani kazni

Pričakoval sem, da se bo večina anketirancev zavedala kaznivosti piratstva in ponarejanja blaga, vendar rezultat kaže, da je še vedno 7 % anketirancev takšnih, ki tega ne vedo. V prihodnosti je zato treba še bolj informirati uporabnike interneta ali učiti v šoli o piratstvu in ponarejanju blaga, da bi se ta odstotek približal ničli.

Slika 13: Ali se zavedate, da je piratstvo nezakonito?

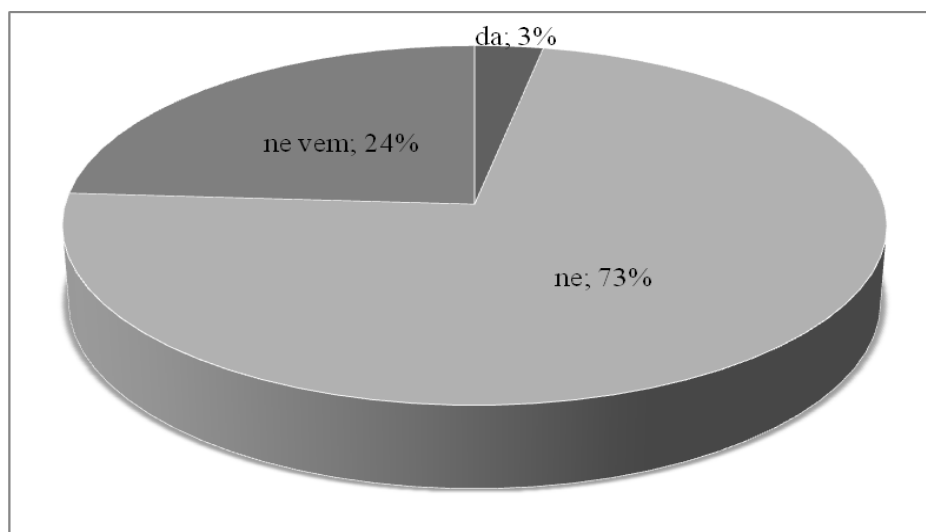
Pri obdelavi odgovorov na naslednje zastavljeno vprašanje, prikazano na sliki 14, so rezultati presenetljivi, saj je bil pričakovan nasproten rezultat raziskave. Razlog za takšen rezultat je lahko v hitrosti branja vprašanja, saj je možno, da so anketiranci prebrali samo prvi del vprašanja, ne pa tudi podatka trajanju zaporne kazni. Dejstvo je namreč, da je podatek glede kazni zelo slabo predstavljen javnosti.

Slika 14: Ali veste, da je piratstvo in ponarejanje blaga kaznivo dejanje, za katerega je predpisana zaporna kazen do treh let?

6.3.11 Učinkovitost (uspešnost) preprečevanja piratstva

Iz rezultatov na sliki 15 je razvidno, da je 73 % anketirancev mnenja, da antipiratska združenja niso uspešna v preprečevanju piratstva, zelo majhen odstotek (3 %) anketiranih pa meni, da so združenja uspešna. Nadalje 24 % anketirancev ni znalo oceniti delo antipiratskih združenj. Pri tem je treba poudariti, da je pomembno v prihodnje vlagati več v takšna združenja, ki so bolj učinkovita in uspešna pri osveščanju o negativnih vplivih piratstva.

Slika 15: Ali menite, da so antipiratska združenja uspešna v preprečevanju piratstva?

7 SKLEP

Piratstvo je nedovoljeno kopiranje, distribucija ali uporaba pravic intelektualne lastnine, s čimer se kršijo predvsem avtorske ali sorodne pravice njihovega nosilca. Piratski izdelek je običajno kopija ali pa vsebuje kopije avtorskega dela ter je izdelan in se prodaja brez dovoljenja oziroma soglasja nosilca avtorskih ter sorodnih pravic. Ponarejen izdelek je natančna imitacija drugega izdelka uveljavljene blagovne znamke, ki je običajno višje cenovne kategorije. Tako posneta reprodukcija originala je bolj ali manj skrbno načrtovana in poceni izdelana. To pa zato, da bi njen proizvajalec pretental potrošnika in na račun lastnika blagovne znamke tudi dobro zaslužil.

Razlogi za piratstvo in ponarejanje blaga so predvsem v želji po dobičku. Vzroki so predvsem v kratkoročnih dobičkih, poceni reprodukciji, nepokritih potrebah trga, preprosti reprodukciji, težavah pri dokazovanju in odkrivanju ponarejanja, premalo zastrašujočih zakonih in luknjah v zakonu, slabi politiki vlade ter geografski legi države (Požarnik 2002). Temeljni vzrok za piratstvo in ponarejanje je v tem, da se potrošniki raje odločajo za bistveno nižjo ceno piratskih izdelkov, kot pa za nakup licenčnih izdelkov.

Piratstvo in ponarejanje blaga prinašata tako pozitivne kot tudi negativne učinke. Negativni učinki piratstva in ponarejanja na gospodarstvo so splošne socialno-ekonomske narave, ki se nanašajo na inovacije in rast, kriminalne dejavnosti, okolje, zaposlitve, tuje neposredne investicije in trgovino (OECD 2007, 4). Med pozitivni učinki piratstva in ponarejanja na gospodarstvo pa Whitwell (2006) poudarja, da je publiciteta o škodljivosti ponarejanja in piratstva vsekakor pretirana ter da včasih podjetja celo spodbujajo ponarejanje, saj to posredno pozitivno učinkuje na njihovo delovanje. Ponarejanje je lahko za podjetja tudi koristno, saj dobijo priložnost za vstop na nove trge, pridobijo premoč nad konkurenco, blagovna znamka pa postane močnejša.

Kljub temu, da piratstvo in ponarejanje blaga prinašata pozitivne posledice na okolje, sta kaznivi dejanji po Kazenskem zakoniku RS, kjer je v 256. členu določeno, da je ponarejanje blaga kaznivo dejanje. Kaznivo dejanje je tudi piratstvo, ki ga 148. člen Kazenskega zakonika opredeljuje kot neupravičeno uporabo avtorskega dela.

Poleg ponarejevalcev in piratov pa k problemu piratstva ter ponarejanja blaga pomembno prispevajo tudi potrošniki, saj kupujejo ponarejene izdelke znanih blagovnih znamk in uporabljajo piratske izdelke. Motivi za kupovanje ponarejenih izdelkov znanih znamk so vrednost, občutje, da so opravili pameten nakup glede na razmerje med imenom in ceno, socialni status oz. lažen občutek prestiža in ne nazadnje tudi motiv potrošnika, ki zavestno zavrača izvirne izdelke v prid ponarejenim. Motivi za uporabo piratskih izdelkov pa so predvsem v večji dostopnosti teh izdelkov, neomejenih možnostih prenosa vsebin s spleta, brezplačne uporabe teh vsebin in prihranjen čas.

Z anketo sem ugotovil, da je cena originalnih izdelkov in lahka dostopnost do ponarejenih izdelkov ter piratstva ključnega pomena za to, da se je med stotimi anketiranci kar 77 % odločilo za uporabo piratskih izdelkov. Z analizo anketnih vprašalnikov sem ugotovil tudi, da je treba spremeniti več dejavnikov, če bi želeli zmanjšati ponarejanje in piratstvo. Med temi dejavniki je obnašanje potrošnikov, kjer bi starejša generacija lahko učila mlajšo, da je piratstvo in ponarejanje blaga kaznivo dejanje. Problem pa je, da kar 92 % uporabnikov trenutno nima občutka krivde, ko prenaša s spleta nedovoljene vsebine. Naslednji dejavnik, ki ga je treba spremeniti in popraviti, je nadzor ter kaznovanje uporabnikov piratstva in ponarejenega blaga, pri katerem so anketiranci s 73 % izrazili mnenje, da antipiratska združenja niso uspešna pri preprečevanju tega kaznivega dejanja. Raziskava je pokazala, da je večina pripravljena kupiti originalen izdelek, vendar za nižjo ceno od trenutne na trgu, saj so anketiranci v 94 % mnenja, da je trenutna cena originalnih izdelkov previsoka. Če bi se proizvajalci odločili za znižanje cen določenih izdelkov, bi se mnogi odpovedali uporabi piratskih izdelkov in bi se odločili za nakup licenčnega izdelka.

LITERATURA

- BSA (Business Software Alliance). 2010a. *About BSA*. [Http://www.bsa.org/country/BSA%20and%20Members.aspx](http://www.bsa.org/country/BSA%20and%20Members.aspx) (6. 3. 2011).
- BSA (Business Software Alliance). 2010b. *Piratstvo programske opreme v Sloveniji kljub gospodarski krizi pada*. [Http://portal.bsa.org/globalpiracy2009/pr/pr_slovenia.pdf](http://portal.bsa.org/globalpiracy2009/pr/pr_slovenia.pdf) (6. 3. 2011).
- BSA (Business Software Alliance). 2010c. *Global software piracy study: seventh annual BSA and IDC global software piracy study*. [Http://portal.bsa.org/globalpiracy2009/studies/09_Piracy_Study_Report_A4_final_111010.pdf](http://portal.bsa.org/globalpiracy2009/studies/09_Piracy_Study_Report_A4_final_111010.pdf) (6. 3. 2011).
- BSA (Business Software Alliance). 2011. *Internet piracy*. [Http://www.bsa.org/country/Anti-Piracy/What-is-Software-Piracy/Internet%20Piracy.aspx](http://www.bsa.org/country/Anti-Piracy/What-is-Software-Piracy/Internet%20Piracy.aspx) (16. 12. 2011).
- Chitrakar, Urša, Maja Bonač, Mateja Brezavšček in Nataša Štefanec. 2000. *Poznate svoje avtorske pravice?* Ljubljana: Pravno-informacijski center nevladnih organizacij.
- Cnvosinfo. 2009. *Torrenti in sledilniki*. [Http://cnvosinfo.civilni-dialog.net/index.php?option=com_content&task=view&id=2338&Itemid=191](http://cnvosinfo.civilni-dialog.net/index.php?option=com_content&task=view&id=2338&Itemid=191) (11. 7. 2011).
- De Chernatony, Leslie. 2002. *Blagovna znamka: od vizije do vrednotenja: strateško oblikovanje in vzdrževanje blagovnih znamk*. Ljubljana: GV založba
- EU. 2011. *Kršenje pravic iz naslova intelektualne lastnine*. [Http://www.dolceta.eu/slovenija/Mod1/spip.php?article589](http://www.dolceta.eu/slovenija/Mod1/spip.php?article589) (6. 3. 2011).
- Gu Bin in Vijay Mahajan. 2009. *The benefits of piracy – a competitive perspective*. [Http://opim-sun.wharton.upenn.edu/wise2004/sat612.pdf](http://opim-sun.wharton.upenn.edu/wise2004/sat612.pdf) (7. 11. 2012).
- Joker. 2002. *Piratski odri*. [Http://www.joker.si/article.php?rubrika=1&articleid=645](http://www.joker.si/article.php?rubrika=1&articleid=645) (12. 11. 2011).
- Kazenski zakonik RS. *Uradni list RS*, št. 55/08.
- Kotler, Philip. 1996. *Marketing management*. Ljubljana: Slovenska knjiga.
- Milinković, Jelena. 2004. *Odnos mladih do nakupa in uporabe ponarejenih izdelkov*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta v Ljubljani.
- Ministrstvo za Informacijsko družbo. 2004. *Tiskovna konferenca MID*. [Http://mid.gov.si/mid/mid.nsf/V/K6DC3629480931DA6C1256F0900412CF7/\\$file/Prezentacija_tiskovna_08092004.pdf](http://mid.gov.si/mid/mid.nsf/V/K6DC3629480931DA6C1256F0900412CF7/$file/Prezentacija_tiskovna_08092004.pdf) (17. 8. 2011).
- OECD. 2007. *Economic impact of counterfeitin and piracy: executive summary*. [Http://www.oecd.org/dataoecd/13/12/38707619.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/13/12/38707619.pdf) (7. 9. 2011).
- PEGI (Pan European Game Information). 2011. *Nasveti, piratstvo*. [Http://www.pegi.info/sl/index/id/437/](http://www.pegi.info/sl/index/id/437/) (1. 3. 2011).
- Pinter, Matjaž. 2009. *Piratstvo in avtorske pravice*. [Http://www.e-neo.si/si/atraktivno/arhiv/piratstvo-in-avtorske-pravice/](http://www.e-neo.si/si/atraktivno/arhiv/piratstvo-in-avtorske-pravice/) (5. 3. 2011).
- Požarnik, Nataša. 2002. *Dejavniki preprečevanja piratstva in ponarejanja*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta v Ljubljani.
- Pretnar consulting. 2009–2012. *O intelektualni lastnini*. [Http://www.pretnar-consulting.com/faq.html](http://www.pretnar-consulting.com/faq.html) (29. 11. 2011).

- Računalniške novice. 2011. *Slovenska vlada brezglavo nad spletno piratstvo in računalniški kriminal*. [Http://www.racunalniske-novice.com/novice/dogodki-in-obvestila/slovenska-vlada-z-vsemi-topovi-nad-spletno-piratstvo-in-racunalniski-kriminal.html](http://www.racunalniske-novice.com/novice/dogodki-in-obvestila/slovenska-vlada-z-vsemi-topovi-nad-spletno-piratstvo-in-racunalniski-kriminal.html) (13. 1. 2012).
- Schweidler, Christine in Sasha Costanza Chock. 2006. *Piracy*. [Http://vecam.org/article694.html](http://vecam.org/article694.html) (20. 11. 2011).
- Suljić, Tomica. 2004. *Snemaj dokler gre!*. [Http://www.mladina.si/tednik/200405/clanek/kul--mediji-tomica_suljic](http://www.mladina.si/tednik/200405/clanek/kul--mediji-tomica_suljic) (7. 7. 2011).
- Šmajš, Matej. 2010. *Piratstvo, njegove posledice in boj proti piratstvu*. Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede Maribor.
- Štokelj, Marko. 2008. *Piratstvo v glasbeni in filmski industriji*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta v Ljubljani.
- Turčinović, Petra. 2009. *Ponarejanje, piratstvo in vloga turizma pri nakupu ponarejenih izdelkov*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta Ljubljana.
- Uredba sveta (ES) št. 1383/2003 o carinskem ukrepanju zoper blago, glede katerega obstaja sum, da krši določene pravice intelektualne lastnine, in o ukrepih, ki jih je treba sprejeti zoper blago, glede katerega je ugotovljeno, da je kršilo take pravice. *Uradni list EU*, št. L 196/7.
- URSIL (Urad RS za intelektualno lastnino). 2009. *Evropska opazovalnica ponarejanja in piratstva*. [Http://www.uil-sipo.si/uil/urad/o-uradu/novice/elektronske-novice/clanki/evropska-opazovalnica-ponarejanja-in-piratstva/](http://www.uil-sipo.si/uil/urad/o-uradu/novice/elektronske-novice/clanki/evropska-opazovalnica-ponarejanja-in-piratstva/) (6. 3. 2011).
- Whitwell, Stuart. 2006. *Brand piracy: faking it can be good*. [Http://www.intangiblebusiness.com/Brand-Services/Marketing-Services/News/Brand-piracy-faking-it-can-be-good~290.html](http://www.intangiblebusiness.com/Brand-Services/Marketing-Services/News/Brand-piracy-faking-it-can-be-good~290.html) (3. 3. 2012).
- Zupan, Špela. 2012. *Je Acta neskladna s slovensko ustavo?*. [Http://24ur.com/novice/slovenija/podpisali-acto-bo-veliki-brat-se-vecji.html](http://24ur.com/novice/slovenija/podpisali-acto-bo-veliki-brat-se-vecji.html) (4. 3. 2012).

PRILOGA

Priloga 1 Anketni vprašalnik

ANKETNI VPRAŠALNIK

Pozdravljeni.

Sem Emir Gavranović, študent zaključnega letnika Fakultete za management v Kopru in v okviru zaključne diplomske naloge z naslovom *Pirastvo, ponarejanje blaga in obnašanje potrošnikov*, želim izvesti anketo o tej temi. Vprašalnik je anonimen, odgovori bodo uporabljeni izključno za namene diplomske naloge. Že vnaprej se vam zahvaljujem za vaše sodelovanje, pri navedeni anketi, s katerimi boste pomembno prispevali k uspešnem zaključku mojega študija.

1. Spol:

- a) Moški
- b) Ženski

2. Prosim, izberite vašo starostno skupino:

- a) Do 17 let
- b) Od 18 do vključno 30 let
- c) Od 31 do vključno 50 let
- d) Nad 50 let

3. Zaključena izobrazba:

- a) Osnovna šola
- b) Srednja šola
- c) Višja, visoka šola, fakulteta
- d) Magisterij, doktorat

4. Ali se poslužujete piratskih izdelkov?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne vem, kaj so piratski izdelki.

Če ste na to vprašanje odgovorili z »ne«, nadaljujete pri 10. vprašanju.

5. Ali imate slab občutek, ko prenašate s spleta nedovoljene vsebine (vas peče vest, se vam zdi nemoralno ...)

Priloga 1

- a) Da
- b) Ne

6. Ali menite, da s tem, ko se poslužujete spletnega piratstva, povzročate tudi premoženjsko škodo?

- a) Da
- b) Ne

7. Zakaj se poslužujete piratstva?

- a) Licenčna programska oprema je predraga.
- b) Avtorji že tako ali tako preveč zaslužijo.
- c) Ker tako prihranim čas.
- d) Zakaj bi kupoval, če lahko dobim brezplačno.
- e) Zato, da preverim kakovost programov, za morebiten nakup.

8. Katere piratske vsebine najpogosteje prenašate s pomočjo interneta?

- a) Filme
- b) Glasba
- c) Igre
- d) Izobraževalno gradivo
- e) Prenašam samo dovoljeno gradivo
- f) Drugo

9. Če ne bi bilo na spletu zelenega piratskega izdelka (glasba, film, igre, programska oprema ...), ali bi šli v trgovino in kupili originalen izdelek?

- a) Da
- b) Ne

10. Kakšne so vaše navade pri nabavi licenčnih (originalnih) izdelkov (vsi programi, igre, glasba, filmi, ostalo)?

- a) Sploh ne uporabljam takšnih izdelkov.

- b) Kupujem samo licenčne izdelke.
- c) Kupujem samo piratske izdelke.
- d) Piratske izdelke dobim zastonj.

11. Ali se zavedate, da je piratstvo nezakonito?

- a) Da
- b) Ne

12. Ali veste, da je piratstvo in ponarejanje blaga kaznivo dejanje, za katerega je predpisana zaporna kazen do treh let?

- a) Da
- b) Ne

13. Kaj menite, komu piratstvo in ponarejanje blaga povzroča največ škode?

- a) Avtorjem
- b) Založbam oz. korporacijam

14. Ali menite, da je cena licenčnega (originala) izdelka previsoka?

- a) Da
- b) Ne

15. Napišite koliko bi moral stati originalen izdelek, da se ne bi posluževali piratstva ali ponarejanja, temveč bi ga raje legalno kupili?

- a) Film _____ €
- b) Glasba _____ €
- c) Igre _____ €
- d) Programska oprema _____ €
- e) Izobraževalno gradivo _____ €
- f) Drugo _____, _____ €

Priloga 1

16. Mislite, da so antipiratska združenja uspešna v preprečevanju piratstva?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne vem

Zahvaljujem se vam, ker ste si vzeli čas in odgovorili na anketo.